

فصل اول

رشد و توسعه اقتصادی

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

طرح درس

1- مقدمه

2- تعریف و مفهوم رشد و توسعه

3- معیارهای اندازه گیری توسعه اقتصادی

4- ویژگیهای مهم توسعه اقتصادی

5- رشد مدرن اقتصادی کوزنتس

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUEB

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدف کلی

هدف کلی فصل اول آشنایی
دانشجویان با مفهوم رشد و توسعه
اقتصادی و معیارهای اندازه گیری
توسعه اقتصادی است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدفهای رفتاری

- 1- آشنایی با تعریف و مفهوم رشد و توسعه اقتصادی
- 2- آشنایی با معیارهای اندازه گیری توسعه اقتصادی
- 3- آشنایی با ویژگیهای مهم توسعه اقتصادی
- 4- آشنایی با رشد مدرن اقتصادی کوزنتس

1-1 مقدمه

مطالعه جدید در زمینه توسعه اقتصادی از آدام اسمیت شروع شده و به مارکس و کینز و اقتصاددانان معاصر منتهی می شود.

برای رشد و توسعه اقتصادی تعاریف متعددی وجود دارد. در بخش بعدی به چند تعریف اشاره می کنیم.

2-1 تعریف رشد اقتصادی

رشد ترجمه کلمه (Growth) به معنی بزرگ شدن است رشد یک معنی کمی و عددی دارد و با یک معیار قابل قبول قابل اندازه گیری است. مثل قد، وزن، سن و جمعیت.

رشد تغییر کمی هر متغیر طی یک دوره زمانی معین است.

کیندل برگر رشد اقتصادی را فقط به معنای تولید محصول بیشتر به کار می برد.

فریدمن رشد را گسترش سیستم اقتصادی در جهات مختلف بدون تغییر در زیر بنای آن می داند. موسوی جهرمی رشد اقتصادی را افزایش تولید ناخالص ملی یک کشور در یک دوره زمانی معین تعریف می کند. در تمام تعاریف رشد اقتصادی به عنوان یک پدیده کمی تغییرات در میزان تولید ملی است

3-1 تعریف توسعه اقتصادی

توسعه در لغت به معنی گسترش و بهبود است. در تعاریفی که از توسعه اقتصادی ارائه شده به طور ضمنی به مفهوم بهبود و گسترش وضع اقتصادی کشورها اشاره شده است. توسعه اقتصادی فقط به رشد اقتصادی محدود نمی شود بلکه در بعد گسترده تری مسائل مربوط به فقر، نابرابری، شهر نشینی، مهاجرت، بیکاری، توزیع درآمد و شاخصهای اجتماعی را نیز در بر می گیرد.

میردال می گوید توسعه اقتصادی عبارت است از حرکت یک سیستم یک دست اجتماعی به سمت جلو و همچنین به عقیده وی در توسعه نه تنها روش تولید و توزیع محصولات و حجم تولید مد نظر است بلکه تغییرات در سطح زندگی، نهادهای جامعه و سیاستها نیز مورد توجه است.

کیندل برگر توسعه اقتصادی را هم تولید بیشتر و هم پدید آن تحول در چگونگی تولید محصول می داند. به نظر وی مفهوم توسعه از رشد گسترده تر است چون شامل ایجاد تحول در چگونگی تولید و تخصیص مجدد منابع و نیروی کار در تولیدات گوناگون است.

به نظر فریدمن توسعه عبارت است از یک روند خلاق و نوآور در جهت ایجاد تغییرات زیر بنایی در سیستم اجتماعی.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

بلاک معتقد است که « توسعه اقتصادی عبارت است از: دستیابی به تعدادی از هدفهای مطلوب از قبیل افزایش بازدهی تولید، ایجاد برابری های اجتماعی و اقتصادی، کسب دانش و فن و مهارت های جدید، بهبود در وضع نهاده ها و یا به طور منطقی دستیابی به یک سیستم موزون و هماهنگ از سیاست های مختلف که بتواند انبوه شرایط نامطلوب یک نظام اجتماعی را برطرف سازد.»

به نظر جرال د میر توسعه اقتصادی عبارت است از فرایندی که به موجب آن درآمد واقعی سرانه در یک کشور در دورانی طویل المدّت، افزایش می یابد. توسعه اقتصادی مستلزم چیزی بیش از رشد اقتصادی است.

از نظر جرال د میر توسعه اقتصادی هدف نیست بلکه وسیله ای برای نابودی فقر و ایجاد شرایط بهتر اجتماعی است.

موسوی جهرمی توسعه را افزایش مداوم ظرفیت تولید یک جامعه که بر اساس تکنولوژی درون زا و پیشرونده پی ریزی شده است تعریف می کند.

Dr.Lashkari

1. 4 معیارهای اندازه گیری توسعه اقتصادی

بسیاری از اقتصاد دانان تلاش نموده اند تا معیارهای کمی و قابل اندازه گیری برای درجه توسعه یافتگی جوامع ارائه نمایند. برخی از اقتصاد دانان نیز شاخصهای کیفی برای اندازه گیری درجه توسعه یافتگی ارائه نموده اند. شاخصهای توسعه در طول زمان متکامل تر شده اند.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

مهمترین شاخصهای اندازه گیری توسعه عبارتند از:

1- تولید ناخالص ملی

2- تولید سرانه واقعی

1. تولید ناخالص ملی

اولین شاخص اندازه گیری توسعه اقتصادی است. ارزش تمام کالاها و خدمات نهایی تولید شده به قیمت جاری طی یک دوره مالی معین. معمولاً یک سال است. به نظر می رسد کشوری که بالاتری داشته باشد از قدرت، ثروت و امکانات بیشتری برخوردار است. این شاخص تا حدی گمراه کننده است زیرا متغیرهای اساسی نظیر رشد قیمت‌ها، رشد جمعیت، توزیع درآمد، آلودگی محیط زیست، اقتصاد زیر زمینی و تولید خود مصرفی انعکاس مناسبی در آن ندارند. به همین دلیل شاخص دیگری به نام تولید ناخالص واقعی سرانه تعریف شده است که تا حدی بعضی از متغیرهای اساسی را منعکس می کند.

2. تولید سرانه واقعی

دومین شاخصی که برای اندازه گیری توسعه اقتصادی معرفی شده تولید واقعی سرانه است. تولید واقعی سرانه عبارت است از تقسیم تولید ناخالص ملی به قیمت‌های ثابت تقسیم بر کل جمعیت کشور. این شاخص اثر رشد جمعیت و رشد قیمت‌ها که در تولید ناخالص ملی اسمی وجود داشت را تعدیل می کند ولی اثر توزیع درآمد، تولید برای خود مصرفی، اقتصاد زیر زمینی و آلودگی محیط زیست را منعکس نمی کند.

5-1 ویژگیهای توسعه اقتصادی

1- تدریجی بودن

2- خودگردانی و استمرار

3- خود اتکایی

4- خود کفایی

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

1- تدریجی بودن

تحول در ابعاد و ساختارهای اجتماعی،
بنیادهای سازمانی، نگرشها و باورهای
مردم در طی زمان صورت می گیرد و
ماهیتاً امری تدریجی است.

2- خودگردانی و استمرار

اگر نظام اقتصادی و همچنین ساختارهای اجتماعی یک کشور طوری سازماندهی شده باشند که در یک شبکه مرتبط و هماهنگ نیازهای یکدیگر را خود برآورده نمایند ، در صورت بروز بحران قادر خواهند بود که به حرکت خود به سوی توسعه ادامه دهند.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

3- خود اتکایی

ضروری است که کشور در جریان تولید کالاهای استراتژیک و مورد نیاز جامعه نظیر بذر اصلاح شده، کود شیمیایی، آب و ماشین آلات کشاورزی به عوامل تولید خارجی وابستگی کلی نداشته باشد.

همبستگی و ایجاد وابستگی متقابل نه تنها یک ضرورت بین المللی است بلکه موجب رشد و رونق اقتصادی جوامع می شود.

4- خود کفایی

کشور باید در تولید کالاهایی که در تأمین نیازهای اولیه کشور نقش اساسی دارند نظیر گندم و برنج و همچنین در تولید کالاهایی که دارای بیشترین پیوندهای پیشین و پسین هستند نظیر اتومبیل خود کفا باشد.

6-1 رشد مدرن اقتصادی کوزنتس

کوزنتس افزایش مداوم درآمد سرانه کارگر که با افزایش جمعیت و تغییر ساختاری گسترده همراه است را رشد مدرن اقتصادی نامیده است.

مطالعه کوزنتس در 5 حوزه زیر صورت گرفت:

1- صنعتی شدن

2- شهری شدن

3- وضعیت درآمدی افراد متأثر از روند شهرنشینی

4- توزیع محصول بین مصرف، سرمایه گذاری و هزینه های دولتی

5- جنبه رشد اقتصادی بین المللی

تعریف رشد مدرن اقتصادی

افزایش بلند مدت ظرفیت تولید به
منظور افزایش عرضه کالاهای هر
چه متنوعتر به مردم را رشد مدرن
اقتصادی می گویند.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

نوآوریهای تاریخی و دوران نوین

کوزنتس به سه زمینه اجتماعی اشاره می کند:

- 1- دنیا گرایی: تمرکز زندگی بر روی زمین
- 2- مکتب مساوات بشر: انسانها به اندازه یکسان حق مشارکت در جامعه انسانی دارند
- 3- ناسیو نالیزم: تعلق به مکان خاص و فرهنگ خاص

ویژگیهای رشد مدرن اقتصادی

- 1- افزایش ذاتی در نرخ رشد جمعیت
- 2- افزایش نرخ تولید سرانه
- 3- تأثیر نافذ تکنولوژی و تغییرات سازمانی بر روی کارایی در کلیه بخشها
- 4- تحولات ساختاری در اقتصاد و در بخشهای مختلف تولیدی
- 5- تغییرات تکنولوژیک مهمترین عامل تغییرات در تولید بخشهای مختلف و توزیع نیروی کار بوده است.

سؤالات فصل اول

- 1- رشد اقتصادی را تعریف کنید.
- 2- توسعه اقتصادی را تعریف کنید.
- 3- تفاوت رشد و توسعه اقتصادی را بیان کنید.
- 4- توسعه اقتصادی را چگونه می توان اندازه گیری کرد؟
- 5- اگر ملاک توسعه را تولید ناخالص ملی بدانیم چه متغیرهای اساسی را در نظر نگرفته ایم؟
- 6- اولین کتابی که در زمینه توسعه اقتصادی نوشته شد چه نام دارد و نویسنده آن چه کسی است؟
- الف. علل ثروت ملل - کینز
- ب. علل ثروت ملل - مارکس
- ج. علل ثروت ملل - اسمیت
- د. سرمایه - مارکس
- 7- رشد اقتصادی یک مفهوم و توسعه اقتصادی یک مفهوم است.
- الف. کمی - کمی
- ب. کمی - کیفی
- ج. کیفی - کمی
- د. کیفی - کیفی

8- کدام گزینه اثر رشد جمعیت و رشد قیمت‌ها را منعکس می‌نماید؟

الف. GNP ب. GNP واقعی

ج. تولید سرانه د. تولید سرانه واقعی

9- نظریه توسعه اقتصادی در چه زمانی مطرح شد؟

الف. قبل از جنگ جهانی اول ب. قبل از جنگ جهانی دوم

ج. بعد از جنگ جهانی دوم د. بعد از جنگ سرد

10- مطالعه جدید در زمینه اقتصاد توسعه توسط چه کسی شروع شد؟

الف. جان مینارد کینز ب. کارل مارکس

ج. آدام اسمیت د. دیوید ریکاردو

11- تولید ملی اسمی ارزش تولیدات را بر حسب کدام قیمت‌های زیر

اندازه‌گیری می‌کند؟

الف. ثابت ب. نهایی ج. همان دوره د. واقعی

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUEB

پایان فصل اول

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....



فصل دوم

ویژگیهای کشورهای در حال توسعه

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

طرح درس

1- مقدمه

2- ویژگیهای مشترک کشورهای در حال توسعه

3- ویژگیهای غیر مشترک کشورهای در حال توسعه

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدف کلی

هدف کلی فصل دوم آشنایی دانشجو
با ویژگیهای مشترک و غیر مشترک
و موانع توسعه اقتصادی کشورهای
در حال توسعه است.

هدف‌های رفتاری

دانشجو پس از مطالعه این فصل می تواند:

- 1- ویژگی‌های مشترک کشورهای در حال توسعه را ذکر نماید.
- 2- ویژگی‌های غیر مشترک کشورهای در حال توسعه را ذکر نماید.
- 3- موانع توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه را بیان نماید.
- 4- پیشنهاداتی برای برطرف نمودن موانع توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه ارائه نماید.

1-2 مقدمه

همان گونه که در فصل اول اشاره شد کشورهای جهان به سه دسته سنتی، در حال توسعه و صنعتی طبقه بندی می شوند. در حال حاضر جوامع سنتی به ندرت وجود دارند. و اغلب کشورهای جهان حرکت خود را از مبدأ جامعه سنتی به سمت جامعه صنعتی آغاز کرده-اند به این جوامع کشورهای در حال توسعه می-گویند چون در حال عبور از یک مرحله تاریخی به یک مرحله تاریخی دیگر هستند.

هرگونه حرکتی از جامعه سنتی به طرف جامعه صنعتی معلوم نیست که به توسعه منتهی شود بلکه تنها حرکت در مسیر صحیح و متناسب با توان کشور و درک شرایط بین-المللی و استفاده از فرصت‌های موجود در سطح جهان است که یک کشور را به توسعه می‌رساند. کشورهای در حال توسعه یک سری ویژگی‌های مشترک و یک سری ویژگی‌های متفاوت دارند.

2-2 ویژگیهای مشترک کشورهای در حال توسعه

بیان ویژگیهای اقتصادی مشترک کشورهای در حال توسعه موجب می شود که بتوانیم این کشورها را در چارچوب مشابهی بررسی کنیم و آنها را به طور دقیق تر طبقه بندی کنیم. ویژگیهای مشترک کشورهای در حال توسعه عبارتند از:

- 1- پایین بودن سطح در آمد سرانه
- 2- کمبود سرمایه و نرخ ناچیز تمرکز سرمایه
- 3- وجود انواع دوگانگی
- 4- وابستگی اقتصادی
- 5- نرخ بالای رشد جمعیت و بار تکفل
- 6- نرخ بالای بیکاری
- 7- بزرگ بودن بخش کشاورزی

1. پایین بودن سطح در آمد سرانه

سطح زندگی عمومی مردم در اکثر کشورهای در حال توسعه بسیار پایین است. اغلب مردم این کشورها از حداقل نیازهای اساسی مانند مسکن، بهداشت، خوراک، پوشاک، امنیت و آموزش برخوردار نیستند. نتیجه پایین بودن سطح زندگی، پایین بودن بازدهی نیروی کار، پایین بودن درآمد سرانه، پایین بودن نرخ رشد اقتصادی، وسعت فقر، توزیع ناعادلانه امکانات از جمله درآمد، ثروت و فرصت‌های شغلی و تفریحی است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

2. کمبود سرمایه و نرخ ناچیز تمرکز سرمایه

اغلب کشورهای در حال توسعه مشکل کمبود سرمایه دارند. کمبود سرمایه از دیگر پیامدهای فقر در کشورهای در حال توسعه است.

فقر موجب پایین بودن بهره‌وری
پایین بودن بهره‌وری موجب کمبود پس انداز
کمبود پس انداز موجب کمبود سرمایه

می‌شوند.

3. وجود پدیده دوگانگی

تودارو دو گانگی را وجود دو موقعیت یا پدیده در کنار هم (یکی مطلوب و دیگری نامطلوب) که مشمولیت کلی ندارد؛ مثلاً فقر شدید و وفور نعمت، بخشهای مدرن و سنتی اقتصادی، رشد و رکود، تعداد معدودی با تحصیلات دانشگاهی و توده بی سواد تعریف می کند. بخش کشاورزی و بخش صنعتی کشورهای در حال گذر دارای ارتباط بسیار ضعیفی هستند به نحوی که هر بخش چه از لحاظ گرفتن یا دادن عوامل تولید و چه از لحاظ گرفتن یا دادن کالاهای ساخته و نیمه ساخته خود با بخش مقابل فاقد ارتباط لازم است.

انواع دو گانگی

دو گانگی انواع گوناگون دارد که عبارتند از:

1. دو گانگی تکنولوژیکی
2. دو گانگی مالی
3. دو گانگی فرهنگی
4. دو گانگی اقتصادی
5. دو گانگی منطقه ای
6. دو گانگی جغرافیای
7. دو گانگی اجتماعی
8. دو گانگی شهری - روستایی
9. دو گانگی صنعتی - کشاورزی
10. دو گانگی بخش رسمی - بخش غیر رسمی

4. وابستگی اقتصادی

اغلب کشورهای در حال گذر تک محصولی هستند و برای صادرات محصول خود به کشورهای صنعتی وابستگی دارند. منظور از تک محصولی این است که رقم عمده صادرات آنها را یک محصول مثل شکر در کوبا، قهوه در برزیل، برنج در پاکستان و مواد معدنی در سایر کشورها- تشکیل می دهد. این کشورها برای انبار کردن، حمل و نقل و سایر مراحل صادرات دچار مشکل هستند و درآمد صادراتی آنها به همین دلیل بسیار ناچیز است. این امر باعث شده تا سهم کشورهای در حال گذر در تجارت جهانی سیر نزولی داشته

باشد.

5. نرخ بالای رشد جمعیت

نرخ زاد و ولد در کشورهای در حال گذر بسیار بالا است ولی به علت کاهش نرخ مرگ و میر در دهه های اخیر تفاوت این دو نرخ نسبتاً بالا است. در حال حاضر نرخ رشد جمعیت در کشورهای در حال گذر به طور متوسط 2 درصد است که در مقایسه با نرخ رشد جمعیت در کشورهای صنعتی که حدود 5/0 درصد است بالا می باشد

بار تکفل

به افراد سالمند، کودکان و افراد غیر شاغل در سن
فعالیت بار تکفل اقتصادی می گویند چون تولید
کننده نیستند و افراد شاغل مسئولیت اداره آنها را
برعهده دارند. به علت بالا بودن نرخ بیکاری و نرخ
رشد جمعیت و بار تکفل در این کشورها بسیار
بالاست.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

6. نرخ بالای بیکاری

در کشورهای در حال توسعه از نیروی کار به طور نامناسب و غیر کارا نرخ کم استفاده می-شود به همین دلیل نرخ بیکاری آشکار و پنهان، و کاری آشکار و پنهان بسیار بالاست.

طبق آمارهای رسمی تعداد زیادی از نیروی فعال این کشورها فاقد شغل افراد آمارها دائمی و آبرومند در شأن اجتماعی خود هستند. علاوه بر قوانین زیادی نیز وجود دارند که بیکار بوده ولی به علت عدم آگاهی از اجتماعی کار اطلاعات خود را به نهاد مربوطه از جمله اداره کار و امور نداده و لذا جزو آمار بیکاری محسوب نمی-شوند. بنابر این آمار بیکاری می ارائه آشکار خیلی بیشتر از ارقامی است که توسط مقامات رسمی شود.

7. وابستگی به واردات از کشورهای صنعتی

کشورهای در حال گذر به شدت به واردات کالای صنعتی ساخته شده و نیمه ساخته و انتقال تکنولوژی و مواد مصرفی و حتی مواد غذایی کشورهای توسعه یافته نیاز دارند.

واردات این کشورها همراه با “ اثر نمایشی ” طبقه مرفه جامعه سبب افزایش هر چه بیشتر واردات می شود.

2. 3 ویژگیهای غیر مشترک کشورهای در حال توسعه

کشورهای در حال گذر از لحاظ ساختار اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و جغرافیایی با یکدیگر تفاوت دارند. این تفاوتها نشان می دهد که نمی توان یک الگو یا برنامه برای توسعه تمام کشورها ارائه نمود بلکه هر کشوری با توجه به ساختار اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و جغرافیایی خود باید برنامه ای بومی و ملی تدوین و اجرا نماید. در این بخش به ویژگیهای غیر مشترک کشورهای در حال توسعه می پردازیم.

این ویژگی‌های عبارتند از:

1. اندازه کشور از لحاظ جغرافیایی، جمعیتی و درآمدی
2. سوابق تاریخی، وابستگی خارجی، سلطه و استعمار
3. منابع انسانی و مادی
4. ترکیب فعالیتهای اقتصادی بخش خصوصی و بخش دولتی
5. ساختار اقتصادی
6. ساختار سیاسی

1. اندازه کشور از لحاظ جغرافیایی، جمعیتی و درآمدی

اندازه جغرافیایی یک کشور، جمعیت و سطح درآمد ملی سرانه از عوامل مهم تعیین کننده توسعه اقتصادی محسوب می شوند، این عوامل یک کشور را از سایر کشورها متمایز می کند. برخی از کشورها مثل چین از لحاظ جغرافیایی بسیار بزرگ و دارای مناطق و آب و هوای متنوع هستند و برخی نظیر بنگلادش بسیار کوچک و دارای کمترین تنوع آب و هوایی هستند. برخی از این کشورها جمعیت بسیار زیاد دارند نظیر هند و چین که حدود یک میلیارد نفر جمعیت دارند و برخی نظیر سنگاپور، کویت و قطر جمعیتی کمتر از 3 میلیون نفر دارند

■ برخی از این کشورها نظیر هند درآمد سرانه 350 دلار و برخی نظیر سنگاپور درآمد سرانه 12300 دلار دارند. هر کدام از این تفاوتها بر روند توسعه کشورها به شکل متفاوتی تأثیر می گذارد هر چه کشور بزرگتر و درآمد سرانه بیشتر باشد توان بالقوه کشور برای تولید بیشتر است. هر چه جمعیت فعال و شاغل یک کشور بیشتر و بار تکفل کمتر باشد توان بالقوه کشور برای طی مراحل توسعه افزایش می یابد.

■ برخی از این کشورها دارای ذخایر زیر زمینی فراوانی مانند نفت هستند و برخی از نظر منابع زیر زمینی بسیار فقیر هستند. کشورهای نفت خیز برخی از امکانات توسعه نظیر ارز لازم برای خرید کالاهای سرمایه ای را دارند در صورتی که بقیه کشورهای در حال گذر از چنین امکاناتی محروم هستند.

2. سوابق تاریخی، وابستگی خارجی، سلطه و استعمار

■ برخی از کشورهای در حال گذر در طول تاریخ مستعمره بوده و تحت سلطه قدرتهای بزرگ مثل انگلستان، فرانسه، بلژیک، هلند، آلمان، پرتغال و اسپانیا بوده اند. اغلب کشورهای آفریقایی و برخی از کشورهای آسیایی تحت استعمار آشکار این قدرتها بوده-اند. برخی دیگر از کشورها که دارای تمدن بزرگ بوده اند هیچ وقت تحت استعمار آشکار قرار نداشته اند. سلطه قدرتهای بزرگ موجب عقب ماندگی بسیاری از کشورها شده است.

■ اغلب کشورهای در حال گذر تحت استعمار بوده اند برخی مانند هند در گذشته و افغانستان و عراق در دهه اخیر تحت استعمار آشکار بوده و برخی مثل ایران و مصر هیچگاه تحت استعمار آشکار نبوده ولی به صورت پنهان مستعمره بوده اند.

3. منابع انسانی و مادی

■ از لحاظ منابع انسانی و ویژگی های فرهنگی ، سنتی ، مذهبی و اخلاقی تفاوت های اساسی بین کشورهای در حال گذر وجود دارد. آنها که منابع مادی و انسانی لازم را دارند سریعتر فرایند توسعه را طی می کنند و آنهایی که نیروی ماهر و متخصص و منابع اولیه را ندارند و یا کم دارند این فرایند را به کندی طی می کنند و نیاز به کمک سایر کشورها دارند.

5. ساختار اقتصادی

■ یکی از مهمترین ویژگیها و شاخصهای مهم توسعه اقتصادی تغییر ساختار اقتصادی از سمت کشاورزی به سوی صنعت و خدمات است. ساختار اقتصادی اغلب کشورهای در حال گذر کشاورزی است. ترکیب سه بخش فوق در هر کشوری نسبت به کشورهای دیگر متفاوت است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

6. ساختار سیاسی

■ در هر کدام از کشورهای در حال گذر گروههای ممتازی وجود دارند که به خاطر منافع مشترک با یکدیگر متحدند نظیر مالکین بزرگ، صاحبان صنایع بزرگ، بانکداران، اتحادیه های صنفی و احزاب سیاسی.

■ ساختار این گروههای ممتاز در هر کشوری با سایر کشورها متفاوت است. در یک کشوری ممکن است یک ایل و یا عشیره خاص، در کشور دیگر یک حزب سیاسی و در جای دیگر طبقه اجتماعی خاصی نقش قدرت حاکمه را بازی کنند.

سؤالات فصل دوم

- 1. ویژگیهای مشترک کشورهای در حال توسعه را ذکر نمایید. ■
- 2. ویژگیهای غیر مشترک کشورهای در حال توسعه را ذکر نماید. ■
- 3. موانع توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه را بیان نمایید. ■
- 4. بار تکفل چیست؟ ■

5. پایین بودن سطح بهره‌وری نیروی کار ناشی از کدام گزینه است؟

الف. سطح پایین زندگی ب. نرخ بالای جمعیت
ج. بالا بودن بار تکفل د. پایین بودن سطح بهداشت
6. افرادی که خواهان کار تمام وقت هستند ولی برای آنها کار تمام وقت وجود ندارد در شمار کدام گروه قرار می‌گیرند؟

الف. بیکاران آشکار ب. کم‌کاران آشکار
ج. بیکاران پنهان د. کم‌کاران پنهان
7. کدامیک از کشورهای زیر تحت استعمار آشکار بوده است؟

الف. ایران ب. مصر ج. هند د. پرتغال

Dr.Lashkari

8. یکی از مهمترین عوامل توسعه نیافتگی کشورهای در حال توسعه کمبود سرمایه است. کمبود سرمایه از کدام گزینه نشأت می گیرد؟

الف. دورهای باطل فقر ب. بیکاری

ج. مهاجرت د. رشد جمعیت

9. ساختار اقتصادی کشورهای در حال توسعه شامل چه بخشهایی است؟

الف. دو بخش مدرن و نیمه مدرن ب. فقط بخش سنتی

ج. دو بخش پیشرفته و عقب افتاده د. فقط بخش نیمه مدرن

10. کدامیک از گزینه های زیر دلالت بر ویژگی غیر مشترک کشورهای در حال توسعه دارد؟

الف. پدیده دوگانگی

ب. ساختار اقتصادی

ج. نرخ بیکاری زیاد

د. کمبود سرمایه

11. ویژگیهای مشترک کشورهای در حال توسعه در کدام گزینه آمده است؟

الف. پایین بودن درآمد سرانه - کمبود سرمایه - پدیده دوگانگی - وابستگی اقتصادی

ب. پایین بودن نرخ بیکاری - کمبود سرمایه - پدیده دوگانگی - وابستگی اقتصادی

ج. پایین بودن درآمد سرانه - تمرکز سرمایه - پدیده دوگانگی - عدم وابستگی

د. بالا بودن نرخ رشد جمعیت - بزرگ بودن بخش کشاورزی - تمرکز سرمایه - عدم وابستگی

12. کدامیک از کشورهای زیر از لحاظ منابع زیر زمینی غنی تر است؟

الف. ایران

ب. توگو

ج. لائوس

د. بنگلادش

پایان فصل دوم

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....



فصل سوم

جریان تاریخی فرایند توسعه

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

طرح درس

1- مقدمه

2- دیدگاه‌های مربوط به جریان تاریخی فرایند توسعه

3- دیدگاه اول جریان تاریخی فرایند توسعه

4- دیدگاه دوم جریان تاریخی فرایند توسعه

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدف کلی

هدف کلی فصل سوم آشنایی
دانشجویان با جریان تاریخی
فرایند توسعه است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدف‌های رفتاری

- 1- آشنایی با دیدگاه اول جریان تاریخی فرایند توسعه
- 2- آشنایی با دیدگاه دوم جریان تاریخی فرایند توسعه
- 3- آشنایی با مهمترین عوامل مؤثر بر صدور سرمایه
- 4- آشنایی با انقلاب صنعتی
- 5- آشنایی با انقلاب کشاورزی

1-3 مقدمه

علم اقتصاد توسعه عمری نسبتاً کوتاه دارد و به طور جدی پس از جنگ جهانی دوم مطرح شده است.

جریان توسعه به لحاظ تاریخی به طور همزمان در سراسر جهان آغاز نشد.

در بررسی جریان تاریخی توسعه دو دیدگاه وجود دارد.

2-3 دیدگاه اول

در این دیدگاه پیشرفت اجتماعی و اقتصادی کشورهای توسعه یافته صنعتی در سه مرحله انجام شده است:

1- مرحله تجمع اولیه سرمایه

2- مرحله صدور کالا

3- مرحله صدور سرمایه

1- مرحله تجمع اولیه سرمایه

مرحله تجمع اولیه سرمایه از قرن شانزدهم میلادی آغاز شد و در اواخر قرن هیجدهم خاتمه یافت. در این مرحله کشورهای استعمارگر نظیر هلند، پرتغال، اسپانیا، انگستان و فرانسه کشورهای هند و آمریکای لاتین را غارت نموده و سرمایه زیادی را از این کشورها جمع کردند.

2- مرحله صدور کالا

در این مرحله چون تولیدات بیش از تقاضای داخلی بود کالاها را به کشورهای مستعمره صادر کردند. و بازار خود را به خارج از مرزهای خود گسترش دادند.

3- مرحله صدور سرمایه

این مرحله بعد از جنگ جهانی اول شروع شد. در این مرحله به دلیل بالا بودن تراکم سرمایه در کشورهای اروپایی سود صنایع کاهش یافت لذا این کشورها مجبور به صدور سرمایه به کشورهای مستعمره شدند.

مهمترین عوامل مؤثر بر صدور سرمایه

1- فرار از مالیاتهای جاری در کشورهای
صنعتی

2- دستیابی سریعتر به منابع اولیه و نیروی
کار ارزانتر

3- کسب مازاد اقتصادی بیشتر

دیدگاه دوم

این دیدگاه مبدأ و ریشه
اصلی پدیده توسعه یافتگی
در جوامع توسعه یافته را
انقلاب صنعتی می داند.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

انقلاب صنعتی دو ویژگی مهم دارد:

1- در جریان انقلاب صنعتی جوامع کشاورزی به جوامع صنعتی تبدیل شده اند.

2- انقلاب صنعتی بر پایه علم و تکنیک شکل گرفته و تا امروز ادامه یافته است.

1- انقلاب کشاورزی

انقلاب کشاورزی در ابتدای قرن هیجدهم در انگلستان به وقوع پیوست.

انگستان به انبار غله اروپا معروف شد.

در نتیجه مازاد تولید امکان بروز قحطی کاهش یافت.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

2- پیشرفتهای علمی، فرهنگی و اجتماعی

از عوامل ایجاد انقلاب صنعتی پیشرفت علوم در اروپا پس از قرون وسطی است.

قرون چهارم تا سیزدهم میلادی را قرون وسطی می گویند. بعد از قرون وسطی تا قرن شانزدهم را عصر رنسانس می نامند.

در پیشرفتهای فنی که آغاز گر انقلاب صنعتی علوم نقشی نداشتند.

پایان فصل سوم

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....



فصل چهارم

تئوریهای رشد و توسعه

اقتصادی

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

طرح درس

- 1- تئوری اسمیت
- 2- تئوری ریکاردو
- 3- تئوری مالتوس
- 4- تئوری میل
- 5- تئوری مارکس
- 6- تئوری شومپیتر
- 7- تئوری روستو
- 8- تئوری لوئیس
- 9- تئوری میردال

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....

هدف کلی

هدف کلی فصل چهارم آشنایی
دانشجویان با تئوریهای رشد و
توسعه اقتصادی است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدفهای رفتاری

- 1- آشنایی با تئوری اسمیت
- 2- آشنایی با تئوری ریکاردو
- 3- آشنایی با تئوری مالتوس
- 4- آشنایی با تئوری میل
- 5- آشنایی با تئوری مارکس
- 6- آشنایی با تئوری شومپتر
- 7- آشنایی با تئوری روستو
- 8- آشنایی با تئوری لوئیس
- 9- آشنایی با تئوری میردال

1-4 مقدمه

آدام اسمیت پدر علم اقتصاد جدید و بنیانگذار مکتب کلاسیک است.

در این فصل نظریات اقتصاددانانی نظیر اسمیت ، ریکاردو ، مالتوس ، میل ، مارکس ، شومپتر ، روستو ، لوئیس و میردال مورد بررسی قرار می گیرد.

Dr.Lashkari

1-4 نظریه رشد اقتصادی آدام اسمیت

1. مقدمه

آدام اسمیت (1723-1790) اهل اسکاتلند، مشهور به پدر علم اقتصاد و بنیان گذار مکتب کلاسیک است. مهمترین اثر وی در زمینه توسعه اقتصادی کتاب “تحقیق درباره طبیعت و علل ثروت ملل” است که به اختصار ثروت ملل و گاهی علل ثروت ملل نامیده می شود.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

اسمیت علل افزایش ثروت ملل یا به تعبیر امروز علل توسعه اقتصادی را به صورت زیر فهرست می نماید:

- قوانین طبیعی
- تقسیم کار
- انباشت سرمایه
- تجارت داخلی و خارجی
- افزایش جمعیت یا افزایش نیروی کار

مهمترین کشف علم اقتصاد که توسط اسمیت
صورت گرفته عبارت است از:

■ “نفع شخصی در شرایط رقابت باعث
ثروتمند شدن جامعه (افزایش تولید)
می شود. یعنی نفع شخصی در شرایط
رقابت به نفع اجتماعی تبدیل می شود.”

این نظریه دو آکسیوم مهم به دنبال دارد:

1. آکسیوم رفتاری: انسان در رفتارهای خود
(در خرید و فروش و بازار) به دنبال نفع
شخصی است.

2. آکسیوم محیط: شرایط رقابت کامل بر
بازار حاکم است.

2. قوانین طبیعی

- آدام اسمیت معتقد است در جریان فعالیت های اقتصادی قوانین طبیعی حاکم است. هر فردی در پی نفع شخصی خود است، اگر افراد به حال خود گذاشته شوند پی گیری نفع شخصی توسط افراد، نفع اجتماعی را ایجاد خواهد کرد. او معتقد است یک دست نامرئی وجود دارد که بازار را به تعادل می رساند.
- اسمیت اجرای قوانین طبیعی را مهمترین وسیله تحقق رشد و توسعه اقتصادی می داند. قوانین طبیعی به این صورت عمل می کنند که هر فردی بر اساس طبیعت خود به دنبال نفع شخصی خویش فعالیت می کند و نظام اقتصادی سود آور می شود.

3. تقسیم کار

تقسیم کار یعنی تولید هر کالا را به
مراحل تقسیم و هر مرحله را به یک فرد
واگذار نماییم. اسمیت برای توضیح مفهوم
تقسیم کار مثال سنجاق سازی را به صورت
زیر مطرح می کند.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

اسمیت تولید سنجاق را به 18 مرحله تقسیم می کند:

1. تولید سیم، 2. بیرون آوردن سیم، 3. صاف کردن سیم، 4. بریدن

سیم، 5. تیز کردن نوک سیم، 6. تهیه ورقه برای ته سنجاق، 7. تهیه

الگوی ته سنجاق، 8. بریدن الگوی ته سنجاق، 9. تهیه ته سنجاق،

10. وصل کردن سنجاق به ته آن، 11.

اگر یک کارگر به تنهایی تمام فراگرد تولید را پوشش دهد به سختی می تواند روزی 12 عدد سنجاق تولید کند. مشاهده می شود که هر مرحله از کار می تواند توسط یک کارگر انجام شود، در این صورت 18 کارگر بیش از 18 برابر یک کارگر در روز می توانند سنجاق تولید نمایند. اسمیت می گوید در صورت تقسیم کار هر کارگر می تواند روزی 4800 سنجاق تولید نماید.

تقسیم کار بدون افزایش تعداد کارگران از سه

طریق تولید را افزایش می دهد:
1. افزایش مهارت و تخصص کارگران

2. صرفه جویی در وقت کارگر که به طور معمول با انجام
فعالیت های مختلف تلف می شود.

3. اختراع ماشین های زیاد و روش های جدید تولید که هر
کارگر را قادر می سازد تا به اندازه چندین نفر کار انجام
دهد.

3.1 رابطه تقسیم کار و مبادله

بین تقسیم کار و مبادله یک رابطه متقابل وجود دارد انجام مبادله نیاز به تقسیم کار دارد و تقسیم کار موجب انجام مبادله می شود . با انجام تقسیم کار کمتر کسی تمایل دارد که تمام نیروی کار خود را عرضه نماید بلکه هر فردی بخشی از نیروی کار خود را مصرف می کند و مازاد آن را در مقابل اضافه تولید دیگران مبادله می کند.

3.2 انباشت سرمایه

افزایش خالص در موجودی سرمایه کشور “ انباشت سرمایه ” نامیده می شود. اسمیت معتقد است به علت ویژگی نفع شخصی که به طور طبیعی در انسانها وجود دارد هر فردی به علت آینده نگری و محتاط بودن مقداری از درآمد خود را پس انداز می کند این پس اندازها در دوره بعدی سرمایه گذاری می شود افزایش سرمایه گذاری موجب انباشت سرمایه و تولید بیشتری می شود.

3.3 تجارت داخلی

بین شهر و روستا یک تقسیم کار صورت می گیرد، روستاها مزیت نسبی در تولیدات کشاورزی دارند و مواد غذایی شهرنشینان را تهیه می کنند. شهرها در تولید مواد ساخته شده و نیمه ساخته شده صنعتی مزیت نسبی دارند و مایحتاج روستاییان را تولید می کنند.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

3. 4 تجارت بین المللی

اسمیت معتقد است تجارت خارجی به نفع تمام کشورها است. هر کشوری با توجه به شرایط خاص طبیعی جغرافیایی، جمعیتی، علمی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی خود در تولید برخی از محصولات دارای مزیت نسبی است. مزیت نسبی به این معنی است که یک کشور کالایی را نسبت به سایر کشورها ارزان تر تولید می کند.

تجارت خارجی دو مزیت دارد:

1. کشوری که مازاد تولید، مازاد نیروی کار و مازاد سرمایه دارد و برای آن تقاضایی وجود ندارد آنها را صادر نموده و کالاهای مورد نیازش را وارد می کند.
2. ارزش تولید کالاهایی که در داخل برای آنها تقاضا وجود ندارد افزایش می یابد و ارزش تولید کالاهایی که در داخل کمبود عرضه برای آنها وجود دارد کاهش می یابد بدین ترتیب رفاه عمومی افزایش می یابد.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

3. 5 افزایش جمعیت یا افزایش نیروی کار

اسمیت جمعیت را نیروی کار تلقی می کند بنابراین با افزایش جمعیت موافق است و آن را یکی از عوامل توسعه اقتصادی می داند. او معتقد است کار فرمایان باید دستمزدها را به بیش از سطح حداقل معشیت افزایش دهند تا کارگران تشویق به ازدواج و تولید مثل شوند و بدین ترتیب جمعیت افزایش یابد با افزایش جمعیت، عرضه نیروی کار افزایش می یابد افزایش عرضه کار موجب افزایش مصرف و افزایش سود و افزایش سرمایه گذاری و تولید بیشتر و نهایتاً رشد و توسعه اقتصادی می شود.

3. 6 مدل رشد اقتصادی آدام اسمیت

آدام اسمیت برای مدل رشد اقتصادی خود فرضیاتی را در نظر گرفته است. مدل فقط در قالب این فرضیات قابل تحلیل است. اسمیت مدل خود را در دو وضعیت یکی در حالتی که محصول سال قبل صرف تولید دوره جاری می شود و دیگری در حالتی که تمام محصول سال قبل صرف تولید نمی شود و بخشی از آن صرف کارگران غیر تولیدی می شود ارائه می کند.

فرضیات مدل

1. اشتغال کامل وجود دارد.
2. شرایط رقابت کامل وجود دارد.
3. دولت در اقتصاد دخالت ندارد.
4. تجارت در داخل و خارج کشور آزاد است.
5. اقتصاد یک بخشی و تک محصولی است.
6. محصول سال قبل انباشت اولیه سرمایه سال جاری را تشکیل می دهد.

متغیرهای مدل

مقدار محصول در دوره جاری

مقدار محصول در دوره قبل $= Y_t$

دستمزد کارگر بر حسب محصول ذرت در دوره جاری $= Y_{t-1}$

بازده یا تولید متوسط کارگر که ثابت فرض می شود. $= W_t$

تعداد کارگری که با محصول سال قبل می توان استخدام $= P$
کرد $= \frac{Y_{t-1}}{W_t}$

نرخ رشد اقتصادی $G = \frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}}$

3.7.1 وضعیت اول

در این وضعیت فقط یک نوع کارگر وجود دارد و آن هم کارگر مولد است. یعنی شرایط اشتغال کامل حاکم است و هیچ نیروی بیکار نیست. لذا تمام محصول به دست آمده دوره قبل صرف استخدام نیروی کار برای دوره جاری می شود.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUEB

محصول دوره جاری از تعداد کارگران استخدام شده ضرب در بازده
هر کارگر به دست می آید یعنی:

$$Y_t = \frac{Y_{t-1}}{W_t} \cdot P$$

$$\frac{Y_t}{Y_{t-1}} - 1 = \frac{P}{W_t} - 1$$

$$\frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}} = \frac{P}{W_t} - 1$$

$$G = \frac{P}{W_t} - 1$$

تفسیر رابطه نرخ رشد اقتصادی

نرخ رشد اقتصادی رابطه مستقیم با بازدهی نیروی کار و رابطه معکوس با دستمزد نیروی کار دارد. تفسیر رابطه فوق بسیار ساده است از نظر ریاضی چون در صورت قرار گرفته و علامت آن مثبت است بنابراین با رابطه مستقیم دارد. در مورد نیز چون در مخرج قرار گرفته و علامت آن منفی است بنابراین با رابطه معکوس دارد.

اگر هر دو متغیر و یا نسبت آنها ثابت بماند نرخ رشد اقتصادی ثابت خواهند ماند.

3.7.2 وضعیت دوم

■ در این وضعیت فرض می شود که در اقتصاد دو نوع کارگر وجود دارد:

1. کارگران تولیدی: نیروهائی هستند که در بخش کشاورزی اشتغال به کار دارند و در تولید ذرت مشارکت دارند.
2. کارگران غیر تولیدی: نیروهائی هستند که در بخش های دیگر اشتغال به کار دارند و در تولید محصولات غیرکشاورزی مثل معلمی، وکالت، پرستاری و سایر مشاغل خدماتی اشتغال به کار دارند ولی در تولید محصول ذرت مشارکتی ندارند.

α

برای سادگی فرض می شود $1-\alpha$ درصد از محصول دوره قبل برای نیروهای مولد و α درصد برای نیروهای غیر مولد صرف می شود.

$$\frac{\alpha Y_{t-1}}{W_t}$$

$$Y_t = \frac{\alpha Y_{t-1}}{W_t} \cdot P$$

$$\frac{Y_t}{Y_{t-1}} = \frac{\alpha P}{W_t}$$

$$\frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}} = \frac{\alpha P}{W_t} - 1$$

$$G_1 = \frac{\alpha P}{W_t} - 1$$

$$\frac{Y_t}{Y_{t-1}} - 1 = \frac{\alpha P}{W_t} - 1$$

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

تفسیر رابطه نرخ رشد اقتصادی

نرخ رشد اقتصادی با بازده نیروی کار
رابطه مستقیم و با دستمزد نیروی کار
در دوره جاری رابطه معکوس دارد.
تفسیر ریاضی و اقتصادی آن مشابه
وضعیت 1 است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeB

...کتابخانه الکترونیک پیام نور...

3. 8 انتقادات وارد شده به نظریه آدام اسمیت

1. ایستا بودن مدل
2. پس انداز یک جانبه
3. تجارت بین الملل : به طور ضمنی فرض نموده که در صحنه بین المللی شرایط بازار رقابت کامل حاکم است
4. فرض وجود رقابت کامل : این فرض کاملاً غیر واقعی است
5. اشتغال کامل: اسمیت فرض کرده که در جوامع اشتغال کامل وجود

بیان

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

نظریہ رشد اقتصادی آدام اسمیت



فصل چهارم ادامه

نظریه رشد اقتصادی دیوید ریکاردو

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

طرح درس

- فروض مدل رشد اقتصادی دیوید ریکاردو را توضیح دهد.
- مدل رشد اقتصادی دیوید ریکاردو را توضیح دهد.
- مدل توزیع درآمد دیوید ریکاردو را توضیح دهد.

هدف کلی

هدف کلی آشنایی دانشجویان
با نظریه رشد اقتصادی دیوید
ریکاردو و نظریه توزیع درآمد
وی است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدفهای رفتاری

- سود را تعریف کند.
- اجاره را تعریف کند.
- رانت را تعریف کند.
- دستمزد را تعریف کند.
- عوامل تولید را نام ببرد.
- قانون مفرغ دستمزد را تعریف کند.
- قانون بازدهی نزولی را توضیح دهد.
- فروض مدل رشد اقتصادی دیوید ریکاردو را توضیح دهد.
- مدل رشد اقتصادی دیوید ریکاردو را توضیح دهد.
- مدل توزیع درآمد دیوید ریکاردو را توضیح دهد.

مقدمه

- دیوید ریکاردو (1772-1823) از جمله اقتصاد دانان مکتب کلاسیک و از پیشگامان علم اقتصاد است. دیدگاه ریکاردو در مورد توسعه شبیه دیدگاه آدام اسمیت است ولی تفاوت هایی هم دارد. عامل کمیاب در نظریه اسمیت نیروی کار ولی در نظریه ریکاردو عامل کمیاب زمین است. بنابراین در این نظریه اجاره زمین نسبت به قیمت سایر عوامل تولید افزایش می یابد.
- تأکید اسمیت بر تولید بود ولی تأکید ریکاردو بر توزیع است. ریکاردو در نظریه خود به سه عامل تولید: 1. زمین، 2. کار، 3. سرمایه اشاره می کند.

مدل رشد اقتصادی دیوید ریکاردو

■ دیوید ریکاردو برای مدل رشد اقتصادی خود فرضیاتی را در نظر گرفته است. مدل فقط در قالب این فرضیات قابل تحلیل است. دیوید ریکاردو دو مدل یکی برای رشد اقتصادی و دیگری برای توزیع محصول بین عوامل تولید ارائه می کند.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

فرضیات مدل

- تکنولوژی ثابت است.
- عرضه زمین ثابت است.
- عوامل تولید قابلیت جانشینی ندارد.
- دستمزدها در سطح حداقل معشیت است.
- در اقتصاد کمبود تقاضای مؤثر وجود ندارد.
- قانون بازدهی نزولی در مورد زمین صدق می کند.
- تقاضا برای نیروی کار به انباشت سرمایه بستگی دارد.
- در تمامی بازارها شرایط بازار رقابت کامل حاکم است.
- اقتصاد یک بخش و تک محصولی است.

مدل رشد اقتصادی ریکاردو

■ فرض می شود دو نوع زمین وجود دارد یکی مرغوب و دیگری نامرغوب، اجاره زمین های مرغوب از نامرغوب بیشتر است چون نیاز به هزینه آماده سازی ندارد و محصول بیشتری از آنها به دست می آید. ابتدا فرض می شود جمعیت کم است و محصولی که از زمین های مرغوب به دست می آید تکافوی جمعیت را می دهد.

Payam Noor University Ebook

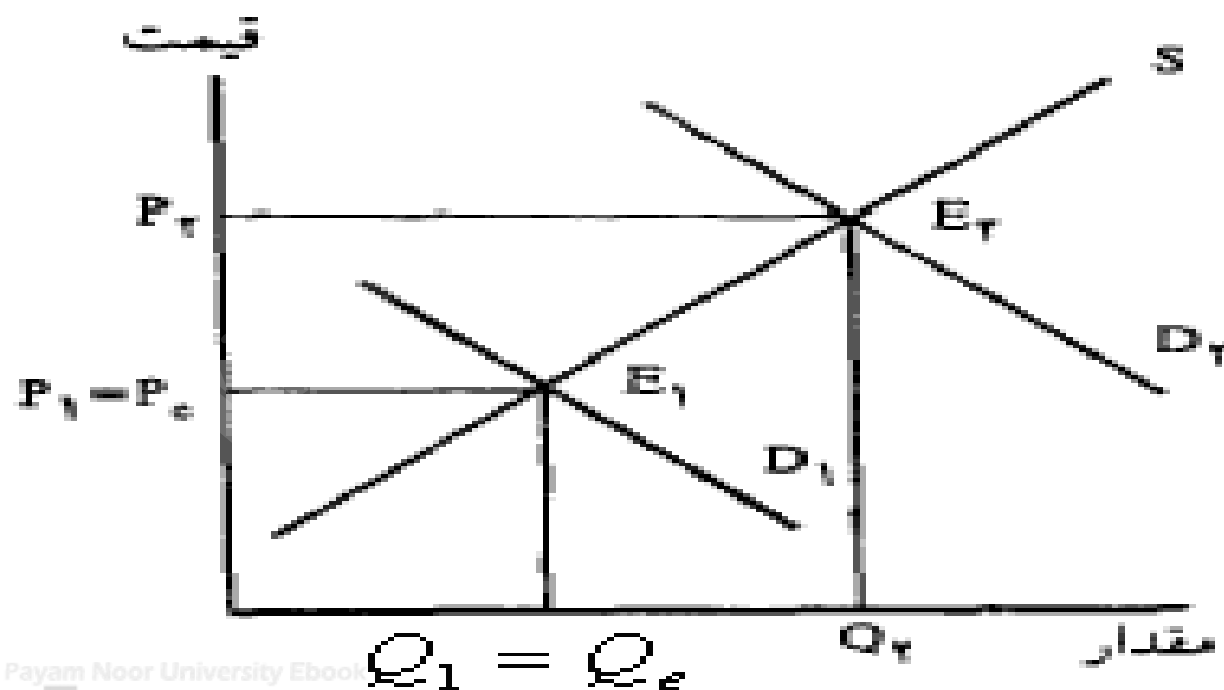
Dr.Lashkari

PNUEB

متغیرهای مدل

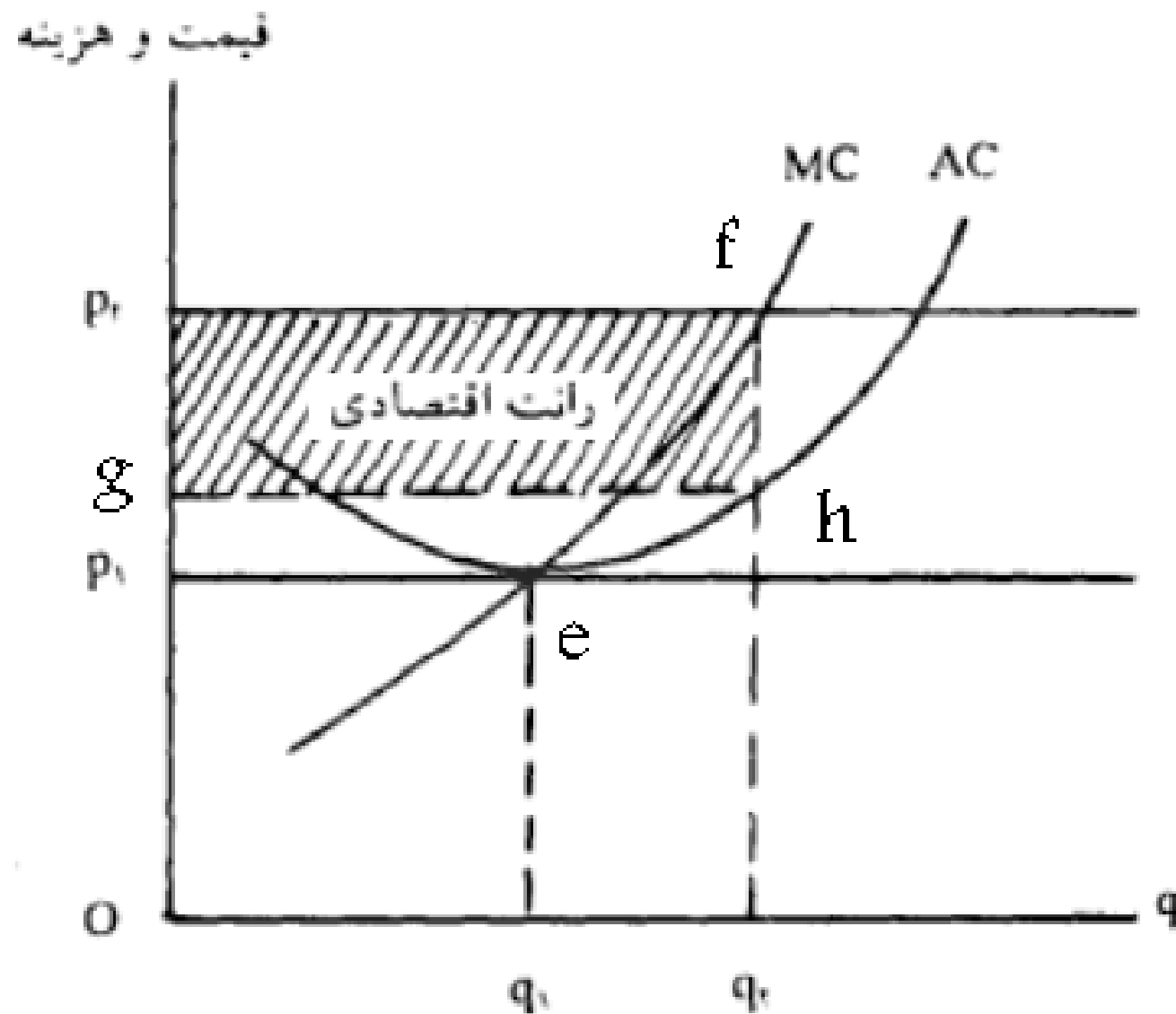
- Q مقدار تولید کل بازار
- q مقدار تولید هر تولید کننده
- D تقاضای کل محصول
- S عرضه کل محصول
- P قیمت محصول در بازار
- MC هزینه نهایی زمین های مرغوب
- AC هزینه متوسط زمین های مرغوب
- MC' هزینه نهایی زمین های نامرغوب
- AC' هزینه متوسط زمین های نامرغوب

عرضه محصول (S) تقاضای محصول (D) را
در نقطه C قطع می کند. محصول تعادلی
 $Q_1=Q_e$ و قیمت تعادلی $P_1=P_e$ خواهد بود.



نمودار ۴-۱ بازار کالاهای کشاورزی

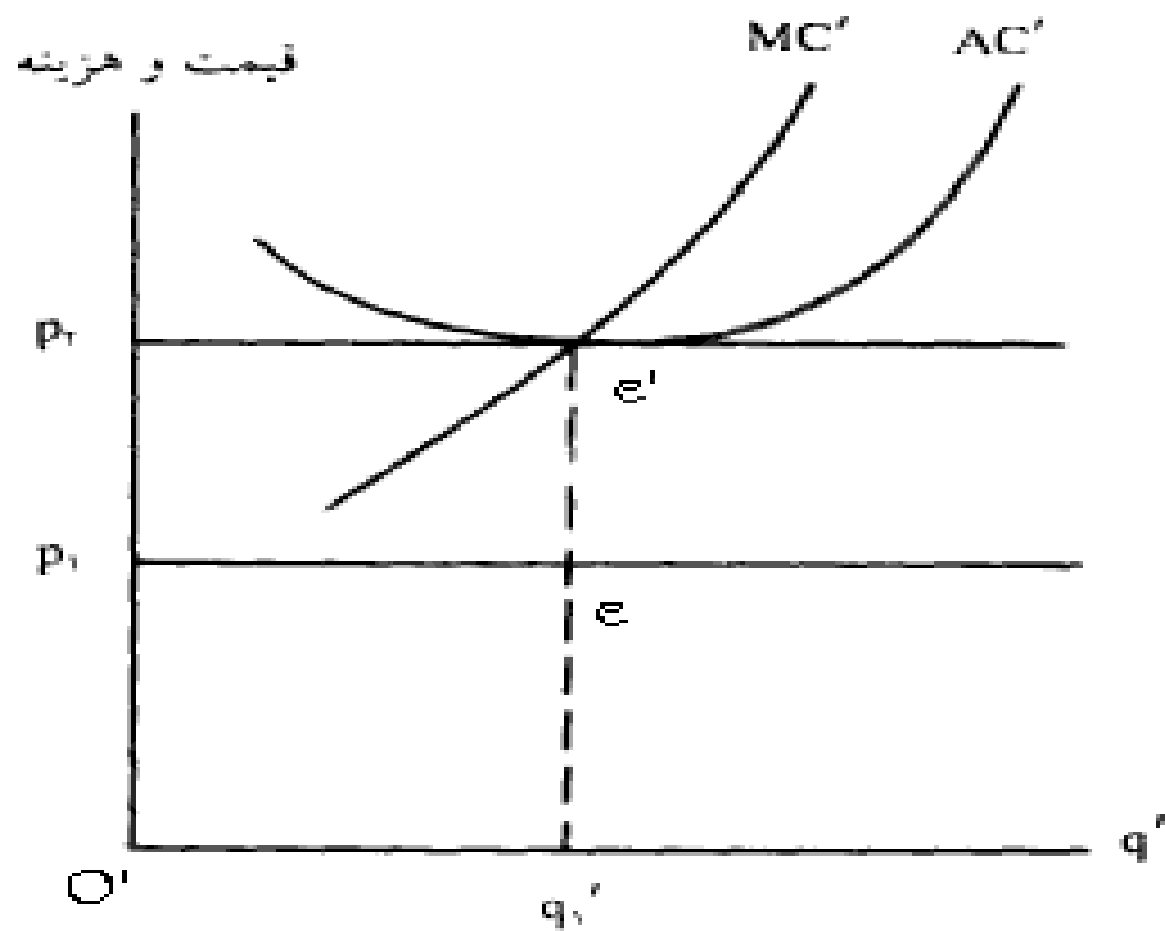
با افزایش جمعیت تقاضا برای محصول افزایش می یابد و قیمت تعادلی به P_2 افزایش می یابد چون قیمت افزایش یافته تقاضا برای زمین به منظور کشت ذرت افزایش می یابد در نتیجه اجاره زمینهای مرغوب هم بالا می رود با افزایش قیمت به P_2 عرضه نیز افزایش می یابد و زمین هایی که حداقل هزینه متوسط آنها به اندازه P_2 باشد زیر کشت می روند. این وضعیت در نمودار (3-4) نشان داده شده است.



Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

نمودار ۲-۴ مربوط به زمین های مرغوب



نمودار ۳-۴ مربوط به زمین های نامرغوب

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

قانون مفرغ دستمزدها

■ دستمزد کارگران در سطح حداقل معیشت تعیین می شود چون دستمزدها تغییر نمی کنند به آن قانون مفرغ دستمزدها / یا قانون آهنین دستمزدها می گویند علت این امر این است که عرضه کار بسیار زیاد است و هیچ نهادی از حقوق کارگران دفاع نمی کند. دستمزد واقعی در طول زمان ثابت و در سطح حداقل معیشت است.

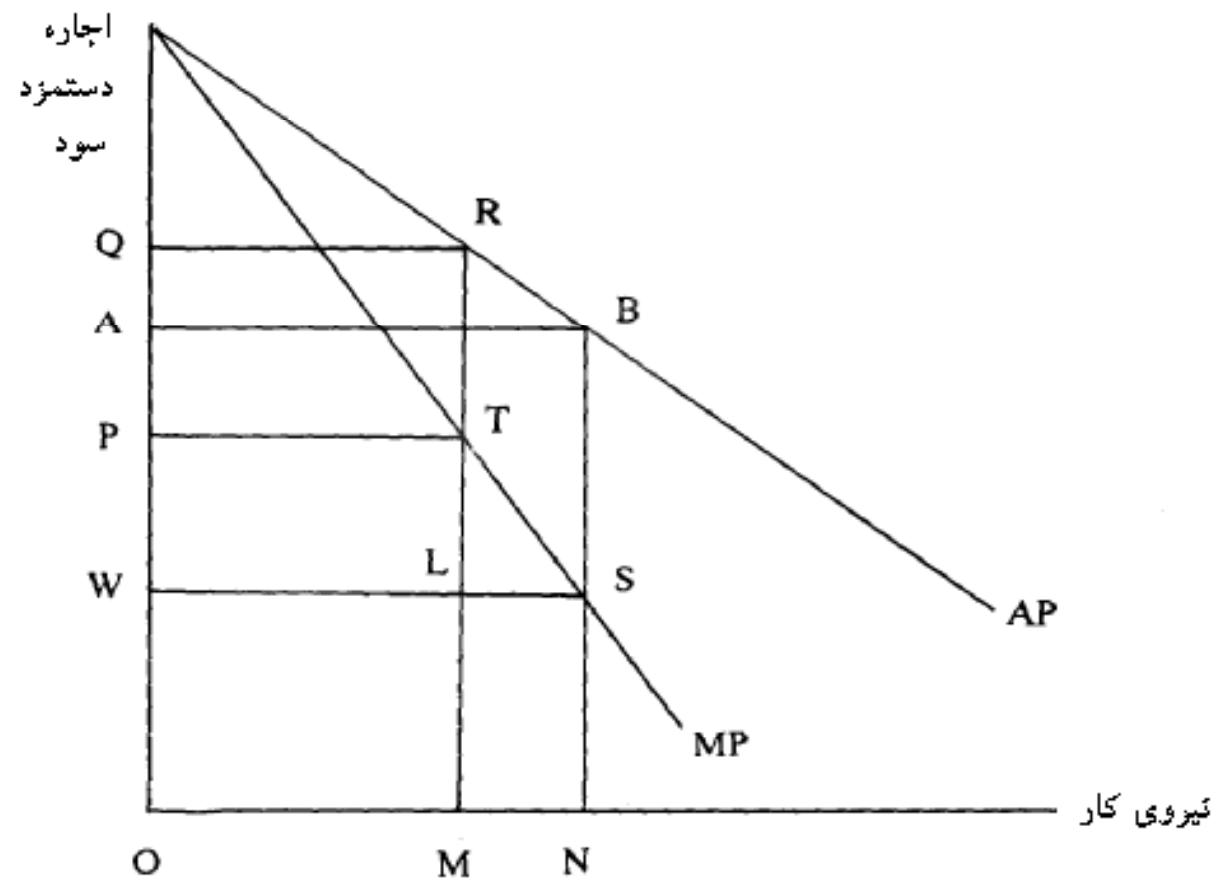
Dr.Lashkari

قانون رانت

- زمین در مالکیت فئودالها است.
- تکنولوژی کشاورزی در حال تغییر نیست.
- زمین کشاورزی برای تولید غذا محدود است.
- ابتدا زمین های مرغوب مورد کشت و کار قرار می گیرد.
- در نظریه ریکاردو رانت به معنی مفت خواری و سود غیر اقتصادی است.
- در اوایل قرن نوزده جمعیت در حال افزایش مدام نیاز به غذای بیشتری دارد.
- سهم زمین داران در طول زمان افزایش می یابد.

مدل توزیع درآمد

- ریکاردو مهمترین مسأله اقتصاد را توزیع می داند و معتقد است عوامل تولید به ترتیب اولویت (کمیابی) عبارتند از: 1. زمین، 2. نیروی کار، 3. سرمایه.
- بنابراین محصول تولید شده ابتدا به زمین (به عنوان اجاره) تعلق می گیرد و پس از آن دستمزد کارگر در حداقل معشیت پرداخت می شود. و مابقی تولید سهم سرمایه دار می شود.



نمودار ۲-۲ توزیع محصول بین عوامل تولید

- در این وضعیت سهم سود برابر است با:
- $(\text{سهم اجاره} + \text{سهم دستمزد}) - \text{تولید کل} = \text{سهم سود}$
- چون سهم اجاره + سهم دستمزد = تولید کل می شود

- بنابراین:
- $\text{صفر} = \text{تولید کل} - \text{سهم سود}$
- چون سهم سود صفر می شود لذا انباشت سرمایه متوقف می شود و اقتصاد وارد رکورد می گردد..

انباشت سرمایه

■ به نظر ریکاردو چون کارگران دستمزدی در سطح حداقل معشیت دریافت می کنند لذا پس انداز و سپس سرمایه گذاری توسط دو طبقه زمین دار و سرمایه دار صورت می گیرد که مازاد بر مصرف از تولید ملی سهم می برند.

■ پس انداز به دو عامل بستگی دارد :

1. اراده برای پس انداز
2. توانایی برای پس انداز

افزایش دستمزدها

■ به نظر ریکاردو دستمزدها در سطح حداقل معشیت تعیین می شود ولی این به معنی ثابت بودن دستمزدها نیست بلکه در اثر افزایش جمعیت تقاضا برای کالاهای کشاورزی افزایش یافته و کارگران قادر به خرید سبد کالاهای مصرفی به اندازه حداقل معشیت نیستند. لذا برای زنده ماندن نیاز به دستمزد بیشتری دارند، متناسب با افزایش قیمت کالاهای کشاورزی دستمزد حداقل معشیت افزایش می یابد.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUEB

سود در سایر صنایع

■ سود سایر بخش ها نیز تابعی از سود در بخش کشاورزی است. با افزایش دستمزد کارگران در بخش کشاورزی دستمزد کارگران سایر بخش ها نیز افزایش می یابد و با ثابت بودن قیمت محصول سایر صنایع سود این صنایع نیز کاهش می یابد با کاهش نرخ سود در صنایع غیر کشاورزی انباشت سرمایه نیز کاهش می یابد و این بخش ها نیز وارد رکورد می شوند.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUEB

انتقادات وارد بر نظریه ریکاردو

- نظریه ریکاردو یک بخشی و تک محصولی است.
- ریکاردو تکنولوژی را ثابت فرض نموده است.
- نظر ریکاردو در مورد دستمزدها در سطح حداقل معیشت امروزه صحیح نیست.
- فرض وجود بازار رقابت کامل غیر واقعی است.
- نظریه ریکاردو یک مدل توسعه اقتصادی نیست بلکه یک مدل توزیع درآمد است.
- فرض عدم قابلیت جانشینی عوامل تولید غیر واقعی است.
- در جوامع صنعتی مازاد تولید بیش از حداقل معیشت کارگران به سرمایه دارانی تعلق می گیرد که میل شدیدی به پس انداز و سرمایه گذاری دارند.

Dr.Lashkari

پایان نظریه رشد اقتصادی دیوید ریکاردو

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....



فصل چہارم ادامہ

تئوری مالتوس

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....

طرح درس

- 1- توسعه اقتصادی از نظر مالتوس
- 2- عوامل مؤثر بر ازدیات ثروت و توسعه اقتصادی
- 3- نظر مالتوس در مورد جمعیت

هدف کلی

هدف کلی آن است که دانشجو
با نظریه توسعه اقتصادی و نظریه
جمعیتی مالتوس آشنا شود.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدف‌های رفتاری

- 1- آشنایی با توسعه اقتصادی از نظر مالتوس
- 2- آشنایی با عوامل مؤثر بر ازدیاد ثروت و توسعه اقتصادی
- 3- آشنایی با راه‌های افزایش تقاضای مؤثر و افزایش ارزش تولیدات
- 4- آشنایی با نظریه دام تعادل در سطح پایین
- 5- آشنایی با رشد متعادل
- 6- آشنایی با نظریه مالتوس در خصوص جمعیت
- 7- آشنایی با انتقادات وارد بر نظریه مالتوس

مقدمه

مالتوس از اقتصاد دانان بدبین مکتب
کلاسیک و از پیشگامان رشته اقتصاد
توسعه است.

مالتوس نسبت به رشد جمعیت دیدگاه
بدبینانه ای داشت.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

توسعه اقتصادی از نظر مالتوس

از نظر مالتوس توسعه اقتصادی دارای یک روند طبیعی در جوامع انسانی نمی باشد. بلکه عوامل اقتصادی و غیراقتصادی (مانند امنیت اجتماعی، سخت کوشی و خصوصیات نیک فردی) متعددی بستگی دارد.

عوامل مؤثر بر ازدیاد ثروت و توسعه اقتصادی

- 1- عوامل ساسی و معنوی
- 2- تمرکز سرمایه
- 3- زمین حاصلخیز
- 4- اختراعات و نوآوری در جهت صرفه جویی در نیروی کار

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

توسعه اقتصادی و راه‌های افزایش تقاضای

مؤثر و افزایش ارزش تولیدات

- 1- توزیع عادلانه تر ثروت و درآمد
- 2- گسترش بازرگانی داخلی و خارجی
- 3- حفظ مصرف‌کنندگان غیر مولد
- 4- طرح کار عمومی برای از بین بردن بیکاری و افزایش تقاضای مؤثر

نظریه مالتوس در خصوص جمعیت

مالتوس معتقد بود جمعیت با تصاعد هندسی و امکانات با تصاعد حسابی رشد می کند بنابراین پس از مدت کوتاهی رشد تولید از رشد جمعیت عقب می ماند و تعداد زیادی از جمعیت فقیر خواهند شد.

Dr.Lashkari

نظریه دام تعادل در سطح پایین

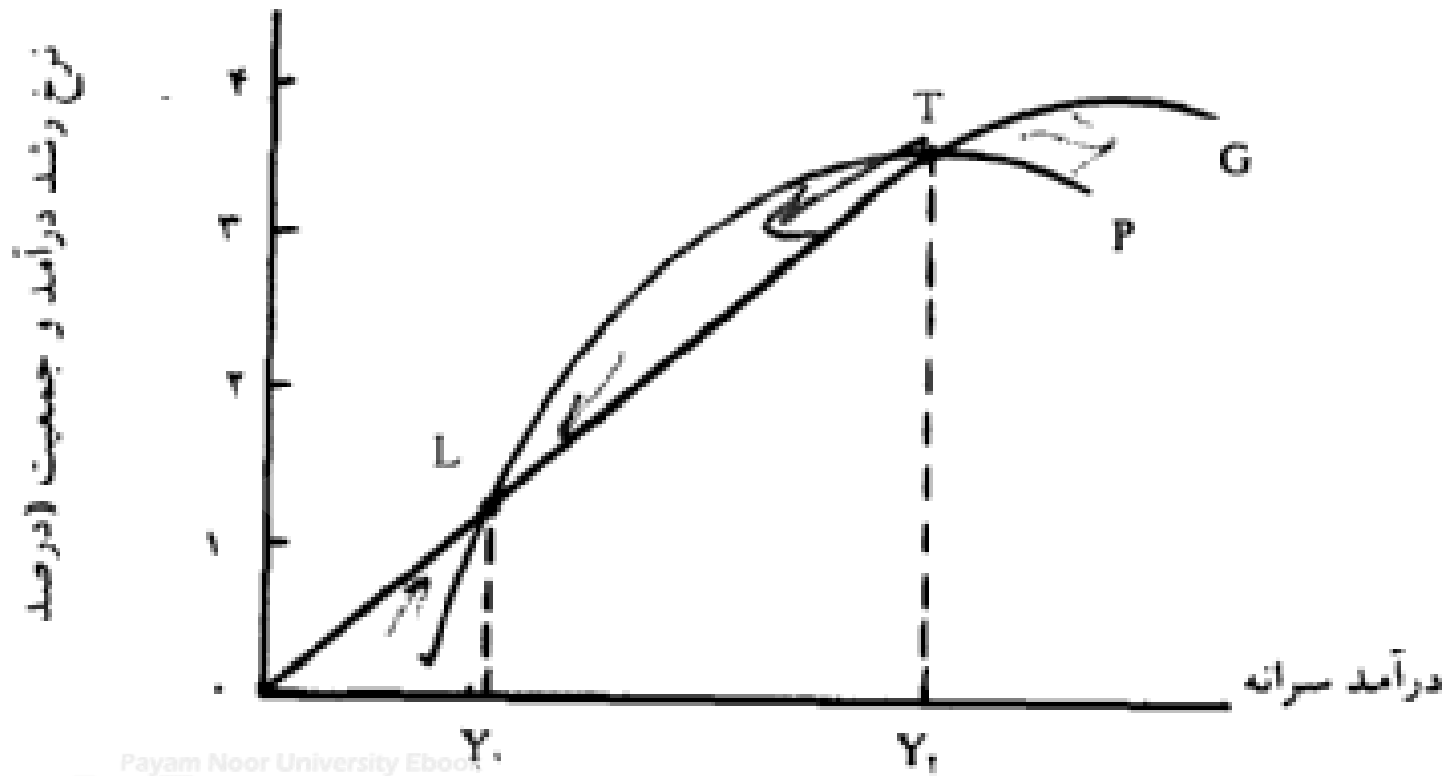
با افزایش درآمد ملی ابتدا درآمد سرانه نیز افزایش می یابد، در نتیجه نرخ مرگ و میر کاهش و نرخ زاد و ولد افزایش خواهد یافت و به دنبال آن نرخ رشد جمعیت افزایش می یابد. این امر باعث کاهش درآمد سرانه به سطح حداقل معیشت خواهد شد.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

نقطه L تعادل در سطح پایین و نقطه T تعادل در سطح بالا را نشان می دهد



Payam Noor University Ebook

PNUweb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

رشد متعادل

مالتوس از طرفداران نظریه رشد متعادل اقتصادی است وی معتقد است ابتدا باید بخش کشاورزی توسعه یابد تا زمانی که به دلیل قانون بازدهی نزولی دیگر امکان بخش کشاورزی وجود نداشته باشد پس از آن بخش صنعت باید گسترش یابد.

انتقادات وارد بر نظریه مالتوس

- 1- مالتوس معتقد است فقط زمین داران پس انداز می کنند در صورتی که صاحبان درآمد پس انداز می کنند.
- 2- مالتوس معتقد است تمرکز سرمایه به طور خودکار موجب رکود می شود.
- 3- مالتوس معتقد است کمبود تقاضای مؤثر به علت صرفه جویی سرمایه داران رخ می دهد.
- 4- مالتوس معتقد است بر تقاضای مؤثر خیلی تأکید می کند در صورتی که کمبود تولید از آن مهمتر است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

پایان نظریہ مالتوس

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....



فصل چهارم ادامه

تئوری جلن استوارت میل

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

طرح درس

- 1- زمین داران
- 2- سرمایه داران
- 3- کارگران
- 4- وضعیت سکون
- 5- نقش دولت از دیدگاه میل

Payam Noor University

Dr.Lashkari

PNueb

هدف کلی
هدف کلی آن است که
دانشجو با تئوری میل
آشنا شود.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدف‌های رفتاری

- 1- آشنایی با زمین داران
- 2- آشنایی با سرمایه داران
- 3- آشنایی با کارگران
- 4- آشنایی با وضعیت سکون
- 5- آشنایی با نقش دولت از دیدگاه میل

مقدمه

میل تحت تأثیر اندیشه های پدر با
لیبرالیسم کلاسیک آشنا شد.

پس از چندی به سوسیالیسم گرایش
پیدا کرد و تلاش کرد بین لیبرالیسم
و سوسیالیسم تلفیقی ایجاد نماید.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

استوارت میل جامعہ را بہ
سہ طبقہ تقسیم می کند۔

1- زمین داران

2- سرمایہ داران

3- کارگران

1- زمین داران

زمین داران بابت زمین خود اجاره دریافت می کنند. در مسیرتحولات اقتصادی یک جامعه رانت ارضی در حال افزایش می باشد.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

2- سرمایه داران

سرمایه داران بابت سرمایه خود سود دریافت می کنند. در مسیرتحولات اقتصادی یک جامعه سود تمایل به کاهش می باشد.

3- کارگران
کارگران بابت کار خود دستمزد
دریافت می کنند . در مسیر
تحولات اقتصادی یک جامعه
دستمزد همواره در سطح حداقل
معیشت ثابت می ماند.

وضعیت سکون

استوارت میل معتقد است که نرخ سود
دارای روند کاهشی به سوی حداقل است
و اقتصاد در وضعیت رکود قرار می گیرد.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

نقش دولت از دیدگاه میل

استوارت میل نقش دولت را در
فعالیت‌های اقتصادی بسیار ناچیز
و محدود می‌داند.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

پایان

تئوری جان استوارت میل

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....



فصل چهارم ادامه

نظریه توسعه اقتصادی کارل مارکس

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

طرح درس

- مراحل توسعه را در نظریه کارل مارکس
- فروض مدل توسعه اقتصادی کارل مارکس
- مدل توسعه اقتصادی کارل مارکس
- نقطه عطف توسعه اقتصادی کارل مارکس
- مرحله پس از مرحله سوسیالیسم
- انتقاداتی که به نظریه کارل مارکس وارد شده است.

هدف کلی

■ هدف کلی این بخش آشنایی دانشجویان با نظریه توسعه اقتصادی کارل مارکس است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeB

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدفهای رفتاری

- آشنایی دانشجو با مراحل توسعه را در نظریه کارل مارکس
- آشنایی دانشجو با فروض مدل توسعه اقتصادی کارل مارکس
- آشنایی دانشجو با مدل توسعه اقتصادی کارل مارکس
- آشنایی دانشجو با نقطه عطف توسعه اقتصادی کارل مارکس
- آشنایی دانشجو با مرحله پس از مرحله سوسیالیسم
- آشنایی دانشجو با انتقاداتی که به نظریه کارل مارکس وارد شده است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

مقدمه

کارل مارکس (1818-1883) فیلسوف، جامعه شناس،
مورخ

و اقتصاددان قرن نوزدهم میلادی بزرگترین منتقد نظام
سرمایه داری است. مکتب سوسیالیسم علمی حاصل تلاش
اوست. نام کتاب مشهور مارکس سرمایه است. مارکس
امیدی به اصلاح نظام سرمایه داری نداشت و معتقد بود نظام
سرمایه داری محکوم به شکست است. مارکس اولین کسی
بود که معایب سیستم اقتصاد آزاد را ذکر کرد. نظریه توسعه
اقتصادی مارکس در شمار نظریه های مراحل طبقه بندی

می شود.

نگرش فلسفی مارکس

- بخشی از فلسفه مارکسیستی که به شناخت جامعه و تغییر و تحولات آن می پردازد ماتریالیسم تاریخی نام دارد
- روابط تولیدی عبارت است از روابطی که بین انسانها در جریان تولید مبادله و توزیع منابع مادی مانند روابط مالکیت و خصوصیات طبقاتی یک جامعه به وجود می آید.
- شیوه تولید عبارت از وحدت دیالکتیکی روابط تولیدی و نیروهای تولیدی است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

هگل با دیدگاه دیالکتیکی به جهان می نگرد و
چهار اصل دیالکتیک را در مورد اصالت و
تکامل ماده به صورت زیر ذکر می کند:

- 1. اصل اول دیالکتیک : حرکت
- 2. اصل دوم دیالکتیک : تضاد
- 3. اصل سوم دیالکتیک: تأثیر متقابل
- 4. اصل چهارم دیالکتیک: جهش

1. اصل اول دیالکتیک : حرکت

■ هر ماده به خودی خود دارای حرکت است و این حرکت رو به تکامل است.

2. اصل دوم دیالکتیک : تضاد

■ هر پدیده حاوی اضداد است و در هر پدیده عنصری به نام تز وجود دارد که می خواهد آن پدیده و ماده به حالت موجود باقی بماند. عنصر دیگری به نام آنتی تز در درون آن پدیده تلاش می کند تا وضعیت موجود را تغییر دهد، نتیجه تضاد بین تز و آنتی تز، سنتز است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

3. اصل سوم دیالکتیک: تأثیر متقابل

■ هر کدام از عناصر درون هر پدیده بر روی
همدیگر تأثیر متقابل دارند و همدیگر را
تضعیف، تقویت یا اصلاح می کنند.

4. اصل چهارم دیالکتیک: جهش

■ پس از مبارزه تز و آنتی تز و تأثیر متقابل آنها بر روی یکدیگر، پدیده موجود به پدیده جدیدی تبدیل می شود که دیگر پدیده قبلی نیست این تغییر حالت را جهش می نامند.

شیوه تولید در نظریه مارکس

■ از نظر مارکس اقتصاد زیر بنا است و مهمترین عامل تغییر و تحول جوامع اقتصاد است. تمامی پدیده های اجتماعی تحت تأثیر اقتصاد قرار می گیرد. در هر جامعه ای یک سری ابزار تولید وجود دارد و بین عوامل تولیدی روابط خاصی حاکم است ابزار تولید و روابط تولیدی مشخص کننده شیوه تولیدی هستند.

نظریہ توسعه اقتصادی مارکس

- مارکس نظریہ خود را به 5 مرحله تاریخی زیر تقسیم می کند :
- 1. مرحله اول : کمون اولیه
- 2. مرحله دوم : برده داری
- 3. مرحله سوم : فئودالیسم
- 4. مرحله چهارم : سرمایه داری (کاپیتالیسم)
- 5. مرحله پنجم: سوسیالیسم

1. مرحله اول : کمون اولیه

■ جامعه سنتی کوچکی که در آن همه انسانها کار می کنند و از محصول به دست آمده به صورت اشتراکی استفاده می کنند. در این جامعه طبقه وجود ندارد ولی به مرور ابزار تولید متکامل می شود و مالکیت خصوصی در خصوص ابزار تولید ایجاد می شود.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

2. مرحله دوم : برده داری

■ در این مرحله جامعه به دو طبقه برده و برده دار تقسیم می شود. انسانهای قوی انسانهای ضعیف را استثمار می کنند. صاحب برده می تواند آن را بکشد، بزند، بفروشد یا آن را آزاد کند.

3. مرحله سوم : فئودالیسم

■ برده داران دیروز مالکین و فئودال های این مرحله تاریخی می شوند. بردگان دیروز رعیت و دهقان امروز می شوند. در این مرحله فئودال ها زمین ها را تصاحب کرده و بردگان را وادار به کشت و زرع می کنند و نان بخور و نمیری به آنها می دهند و با شیوه ی متکامل تر از قبل آن ها را استثمار می کنند.

4. مرحله چهارم: سرمایه داری (کاپیتالیسم)

■ فئودال ها در این مرحله صاحبان صنایع و کارخانه ها می شوند رعایا کارگر (پرولتر) می شوند، دو طبقه سرمایه دار و کارگر شکل می گیرد. سرمایه داران مالک زمین، کارخانه و ابزار تولید هستند، کارگران فاقد مالکیت ابزار تولیدند و برای ادامه زندگی مجبور به کار برای سرمایه دار می شوند. در این مرحله کارگران مورد استثمار قرار می گیرند.

Payam Nour University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

به نظر مارکس جامعه سرمایه داری به دلیل دو ویژگی ذاتی شرایط نابودی خود را فراهم می سازد:

- 1. نظام سرمایه داری در درون خود عمدتاً کارگران غیر ماهری را پرورش می دهد که با حداقل دستمزد امرار معاش می کنند.
- 2. نفع طلبی طبقه سرمایه دار توسعه ظرفیت صنعتی را به دنبال دارد و رقابت شکننده ای را ایجاد می کند. تضاد از آنجا حاصل می شود که قدرت خرید طبقه کارگر برای خرید کالاهای تولید شده کافی نخواهد بود.

5. مرحله پنجم: سوسیالیسم

■ پس از پایان مرحله فئودالیسم حکومت کارگری تشکیل می شود این مرحله تاریخی سوسیالیسم نام دارد. مرحله سوسیالیسم دارای دو خصیصه است:

■ 1. بی طبقه شدن جامعه هنوز محقق نشده است ولی کارگران طبقه مسلط جامعه را تشکیل می دهند.

■ 2. شعار این مرحله این است. "هرکس به اندازه توانش کار می کند و به اندازه کارش دریافت می کند."

جامعه ایده آل مارکس جامعه کمونیسم

■ پس از تکامل جامعه سوسیالیستی جامعه پیشرفته تری به نام کمونیسم شکل می گیرد. در این مرحله طبقه به طور کامل از بین می رود شعار این مرحله تاریخی این است “هرکس به اندازه توانش کار می کند و به اندازه نیازش دریافت می کند.”

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

مدل توسعه اقتصادی کارل مارکس

■ مدل مارکس با توجه به شرایط تاریخی و اجتماعی زمان او تدوین شده است این مدل دارای فروضی است که در قالب آن فروض نتایجی که استخراج شده قابل تحلیل است.

فرضیات مدل

■ فرضیات مدل مارکس عبارتند از:

■ 1. دستمزد در سطح حداقل معیشت است.

■ 2. جامعه دارای دو طبقه کارگر و سرمایه دار است.

■ 3. کار و سرمایه قابلیت جانشینی دارند.

■ 4. سرمایه دار خواهان حداکثر کردن سود است.

متغیرهای مدل

- C = سرمایه ثابت شامل مواد اولیه، کارخانه و ماشین آلات
- V = سرمایه متغیر شامل مجموع دستمزد کارگران
- K = سرمایه شامل سرمایه ثابت و سرمایه متغیر $K=C+V$
- S = ارزش اضافی
- P = نرخ سود
- W = ارزش کالای تولیدی
- S/V = نرخ استثمار
- C/V = ترکیب ارگانیک سرمایه (نسبت سرمایه ثابت به سرمایه متغیر)

ارزش کالای تولیدی (W) یا قیمت کالا بیشتر از سرمایه اولیه به کار گرفته شده در جریان تولید است یعنی:

$$W > C + V$$

■ تفاوت این دو ارزش یعنی قیمت و سرمایه اولیه ارزش اضافی نام دارد.

$$W - (C + V) = S$$

$$W = C + V + S$$

سرمایه دار از سه روش در پیش دارد تا ارزش اضافی را افزایش دهد:

- 1. افزایش ساعت کار : این روش بسیار محدود است.
- 2. کاهش دستمزد: چون دستمزد در سطح حداقل معیشت است لذا سرمایه دار نمی تواند از این روش استفاده نماید.
- 3. جایگزینی سرمایه ثابت به جای متغیر: چون کارفرما در استفاده از دو روش بالا محدودیت دارد روش سوم را بر می گزیند و سرمایه ثابت را جانشین کارگر می کند

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

نرخ سود سرمایه دار از فرمول زیر به دست می آید:

$$P = \frac{S}{C + V}$$

$$P = \frac{\frac{S}{V}}{\frac{C}{V} + 1}$$

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

سرمایه دار “مرغ تخم طلایی خود را می کشد”
یعنی کارگران را اخراج می کند و به جای آنها
ماشین آلات را جایگزین می کند. که این امر
منتهی به کاهش سود و افزایش ذخیره بیکاران و
تضاد طبقاتی در جامعه سرمایه داری شده و نظام
سرمایه داری از هم می پاشد و تبدیل به جامعه
سوسیالیستی می شود.

انتقادات وارد شده به نظریه مارکس

- 1. کشورهایی که به مرحله سوسیالیسم رسیدند هیچکدام از مرحله سرمایه داری عبور نکرده اند.
- 2. کشورهایی که به اوج نظام سرمایه داری رسیده اند وارد مرحله سوسیالیسم نشدند.

پایان نظریہ کارل مارکس

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....



فصل چهارم ادامه

تئوری شومپیتر

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

طرح درس

- 1- انسانهای خلاق و نوآور
- 2- طبقه بندی نوآوری
- 3- روند نوآوری و تقلید
- 4- ادوار اقتصادی
- 5- شکست نظام سرمایه داری
- 6- انتقادات وارد بر تئوری شومپیتر

هدف کلی

هدف کلی این بخش آن
است که دانشجویان با
نظریه شومپیتر آشنا شوند.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدفهای رفتاری

- 1- آشنایی با انسانهای خلاق و نوآور
- 2- آشنایی با طبقه بندی نوآوری
- 3- آشنایی با روند نوآوری و تقلید
- 4- آشنایی با ادوار اقتصادی
- 5- آشنایی با شکست نظام سرمایه داری

Dr.Lashkan

مقدمه

شومپیتر یکی از بزرگترین اندیشمندان
مکتب سرمایه داری است . شومپیتر
همانند کارل مارکس نابودی و زوال
سرمایه داری را پیش بینی کرده است.

انسانهای خلاق و نوآور

شومپیتر نقش انسانهای خلاق و نوآور را در توسعه اقتصادی بسیار مهم و کلیدی می داند. از نظر شومپیتر هدایت و رهبری در اقتصاد توسط نوآوران اقتصادی صورت می گیرد.

Dr.Lashkari

شومپیتر نوآوری را به 5 طبقه تقسیم می کند:

1. تولید کالای جدید

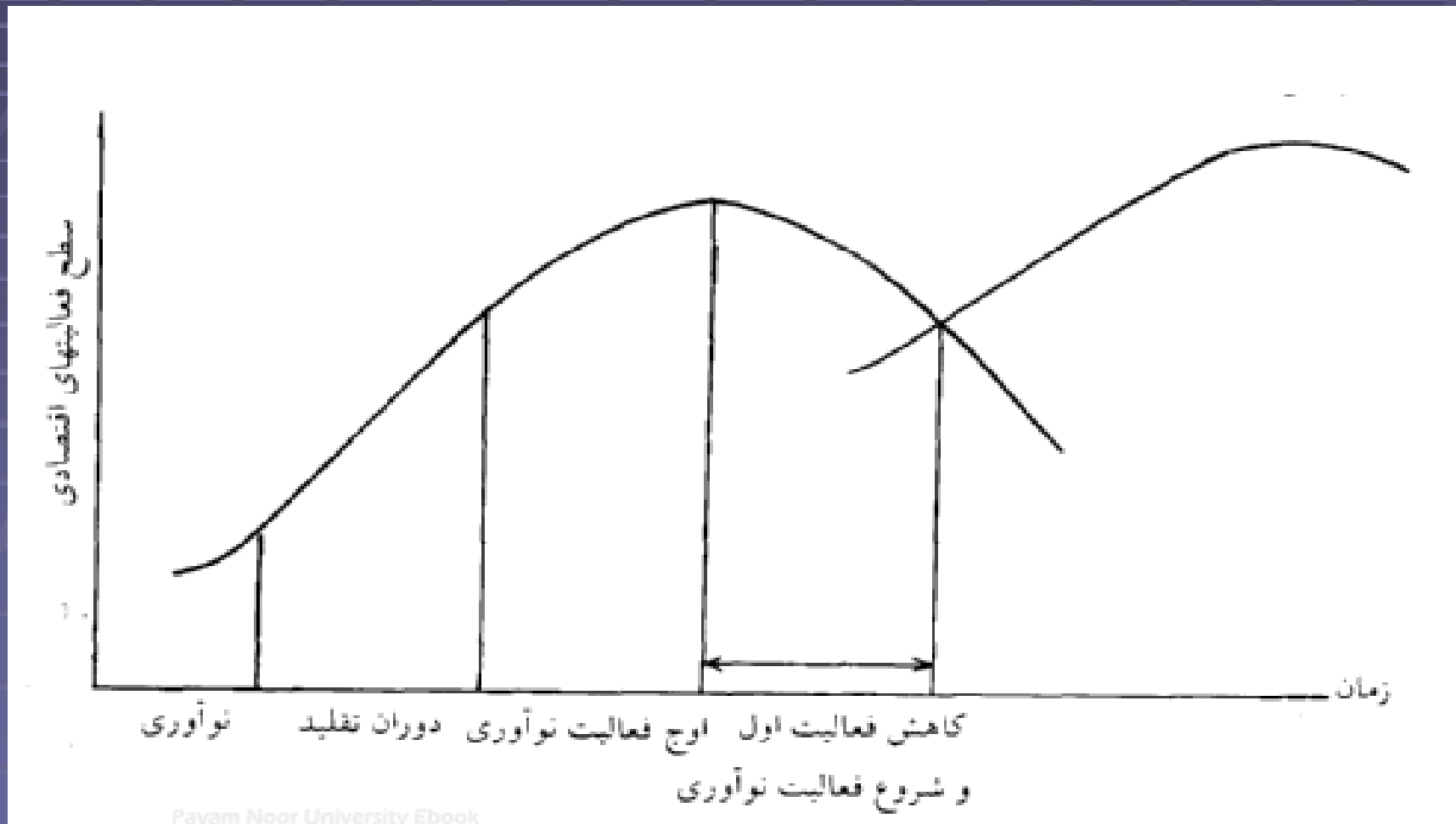
2. به کارگیری تکنولوژی با روش جدید تولید

3. به وجود آوردن یا کشف بازارهای جدید

4. دسترسی به مواد اولیه جدید

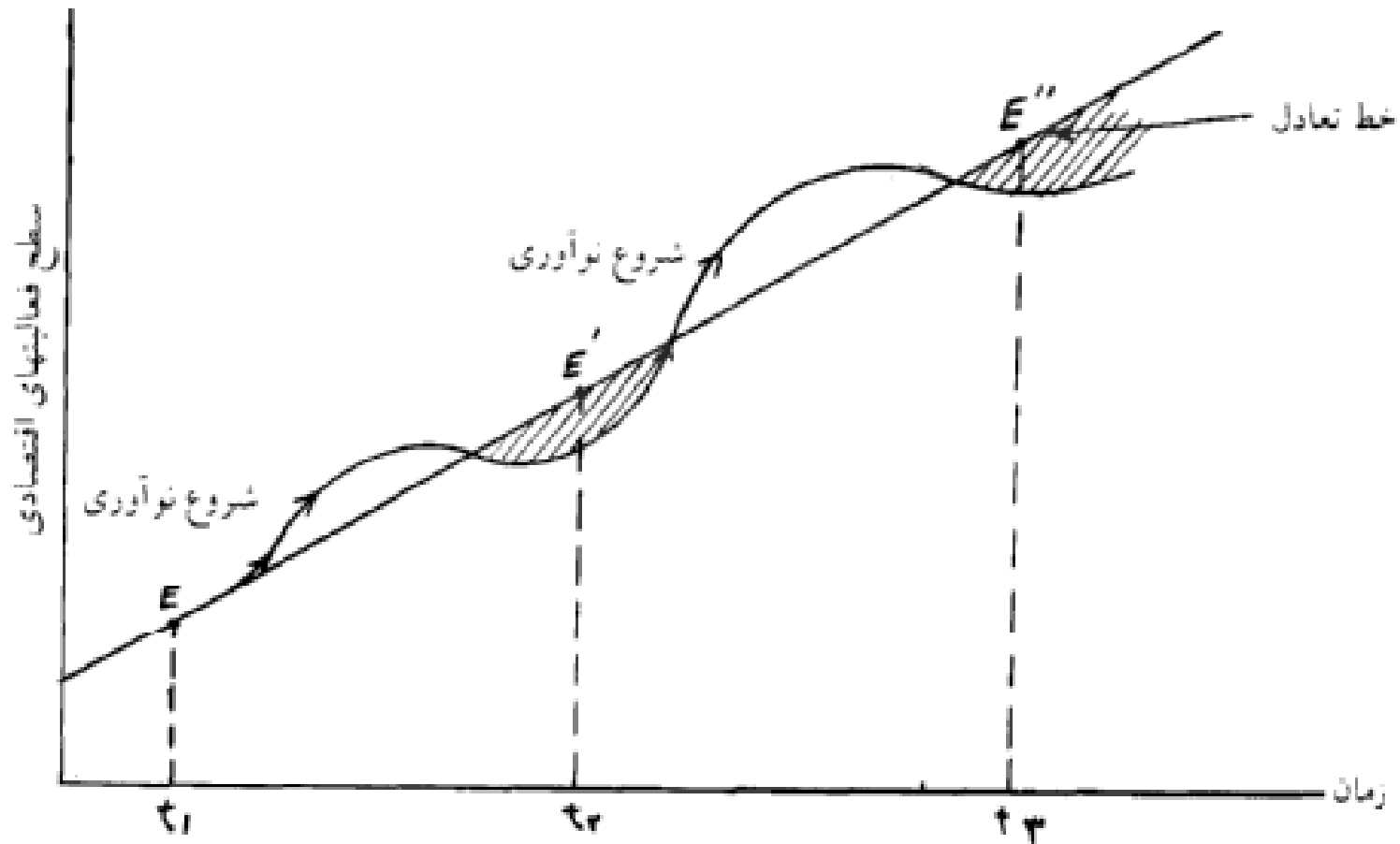
5. ایجاد سازمانهای جدید

روند نوآوری و تقلید



Dr.Lashkari

روند نوآوری



Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

شومپتر سه نوع دور اقتصادی را ذکر می کند:

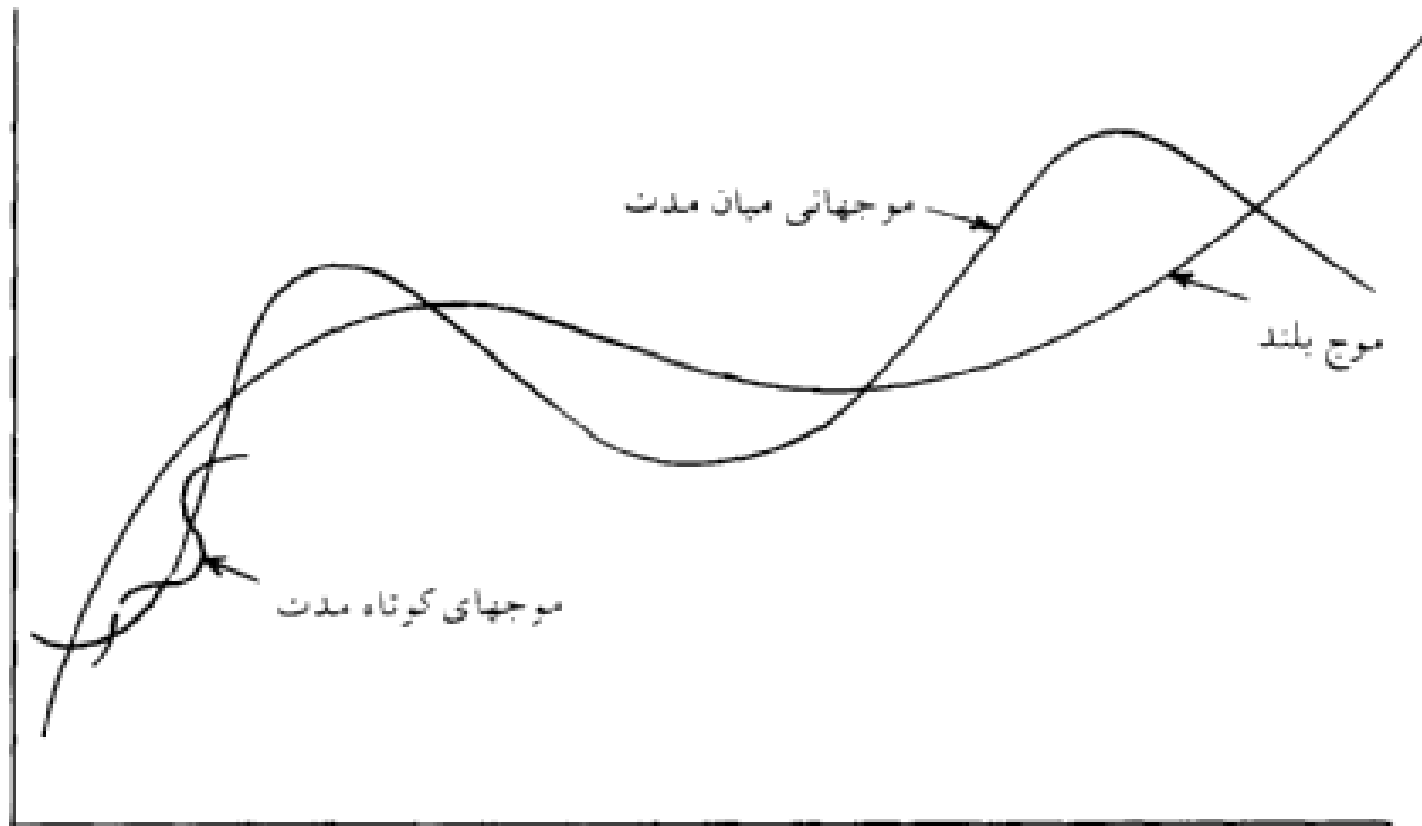
1. دورانه‌های بلند مدت (50 تا 60 ساله)

2. دورانه‌های میان مدت (8 تا 9 ساله)

3. دورانه‌های کوتاه مدت (معمولاً 40

ماهه)

دورانیهای اقتصادی



Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUweb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

شکست نظام سرمایه داری

شومپیتر پیش بینی نابودی و شکست نظام سرمایه داری را نموده است. به عقیده وی سرمایه داری موجبات نابودی خود را ایجاد می کند و موجب ایجاد سوسیالیسم می شود. این پیش بینی شبیه پیش بینی مارکس است با تفاوت که مارکس مخالف سرمایه داری ولی شومپیتر موافق سرمایه داری است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNUeb

انتقادات وارد بر تئوری شومپتر

1. در دنیای امروز پیشرفتهای تکنولوژیک به صورت یک جریان ممتد در حرکت است و تنا ناشی از ایده یک فرد مبتکر نیست.

2. تئوری شومپتر در کشورهای در حال توسعه ماربد بسیار محدودی دارد.

فصل چہارم ادامه

نظریہ توسعه اقتصادی
والث ویتمین روستو

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانہ الکترونیک پیام نور....

طرح درس

- مراحل توسعه اقتصادی در نظریه روستو
- جامعه سنتی
- شرایط ماقبل خیز
- خیزش اقتصادی
- بلوغ اقتصادی
- عصر مصرف انبوه
- انتقادات وارد بر نظریه روستو

Payam Noor University

Dr.Lashkari

PNueo

هدف کلی
هدف کلی این بخش
آشنایی دانشجویان با
نظریه توسعه اقتصادی
والد ویتمین روستو است.

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدف‌های رفتاری

■ آشنایی با مراحل توسعه اقتصادی در نظریه روستو

■ آشنایی با جامعه سنتی

■ آشنایی با شرایط ماقبل خیز

■ آشنایی با خیزش اقتصادی

■ آشنایی با بلوغ اقتصادی

■ آشنایی با عصر مصرف انبوه

■ آشنایی با انتقادات وارد بر نظریه روستو

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

مقدمه

وی اعتقاد دارد که رشد و توسعه اقتصادی فقط جنبه اقتصادی ندارد بلکه حاصل تحولات اجتماعی است. او جریات توسعه را از دیدگاه تاریخی مورد بررسی قرار می دهد. او فرایند توسعه اقتصادی را به 5 مرحله تاریخی تقسیم می کند و معتقد است که هر یک از کشورهای جهان در یکی از مراحل رشد اقتصادی قرار گرفته اند و باید برای دستیابی به توسعه از این مراحل عبور کنند.

نظریہ مراحل توسعه روستو

■ روستو نظریہ خود را در پنج مرحله تاریخی

ارائه کرده است. این پنج مرحله عبارتند از:

■ جامعه سنتی

■ شرایط ماقبل خیز

■ خیزش اقتصادی

■ بلوغ اقتصادی

■ عصر مصرف انبوه

1. جامعه سنتی

■ در این جامعه بازدهی و تولید سرانه بسیار پایین است و اقتصاد به صورت معیشتی و خود مصرفی اداره می شود. رایج ترین فعالیت و مهمترین منبع درآمد مردم کشاورزی است. بیش از 75 درصد نیروی کار در بخش کشاورزی فعالیت دارند.

2. شرایط ماقبل خیز

■ در این مرحله پیش شرط های خیزش اقتصادی فراهم می شود. زمان زیادی طول می کشد تا جامعه سنتی متحول شود و بتواند از ثمرات دانش جدید استفاده نماید و بازدهی نزولی را به حداقل برساند. میزان سرمایه گذاری جامعه که در دوران ماقبل خیز کمتر از 5 درصد تولید ناخالص ملی است.

شرایط لازم برای خیزش اقتصادی در کشورهای اروپای غربی از چهار طریق فراهم شد:

- 1. رنسانس و عصر آموزش
- 2. عصر پیدایش حکومت‌های مشروطه
- 3. دنیای جدید و عصر تجدید نظر و
اصلاح مسیحیت به کمک افکار لوتر
- 4. پیدایش عصر مسیحیت و پروتستانتیسم

Dr.Lashkari

شرایط ماقبل خیز از تأثیر عوامل خارجی بر جامعه به وجود می آید. شرایط ماقبل خیز به طور خلاصه عبارتند از:

- 1. گسترش سیستم بانکداری
- 2. گسترش سرمایه گذاری به ویژه در شبکه ارتباطات، حمل و نقل و استخراج مواد اولیه از داخل و از سایر کشورها
- 3. گسترش تجارت داخلی و خارجی
- 4. انقلاب تکنولوژیکی در بخش کشاورزی

3. مرحله خیزش اقتصادی

■ نقطه عطف اقتصاد در نظریه روستو مرحله خیزش اقتصادی است. تفاوت این مرحله با مرحله ماقبل خیزش در این است که میزان سرمایه گذاری جامعه که در دوران ماقبل خیز کمتر از 5 درصد تولید ناخالص ملی بود به 10 تا 15 درصد تولید ناخالص ملی می رسد.

در مرحله خیزش اقتصادی سه اقدام

اساسی

لازم است:

1. سرمایه گذاری

2. انتخاب بخش پیشتاز

3. ایجاد فضای مناسب

سیاسی، اجتماعی و فرهنگی

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

مرحله خیز در کشورهای مختلف

نام کشور	شروع و پایان مرحله خیز	مدت مرحله خیز
بریتانیا	1802-1783	19 سال
فرانسه	1860-1830	30 سال
بلژیک	1860-1833	27 سال
آمریکا	1860-1843	17 سال
آلمان	1873-1850	23 سال
سوئد	1890-1868	22 سال
ژاپن	1900-1878	22 سال
روسیه	1914-1890	24 سال
کانادا	1914-1896	18 سال
آرژانتین	1935 تاکنون	هنوز ادامه دارد
ترکیه	1937 تاکنون	هنوز ادامه دارد
هندوستان	1948 تاکنون	هنوز ادامه دارد
چین	1952 تاکنون	هنوز ادامه دارد Dr.Lashkari

Payam Noor University Ebook

4. مرحله بلوغ اقتصادی

ویژگیهای مهم مرحله بلوغ اقتصادی سطح بالای درآمد سرانه و کاربرد تکنولوژیها و پیشرفتهای فنی جدید در اکثر فعالیتهای اقتصادی است.

مرحله بلوغ اقتصادی نسبتاً طولانی است. و گاهی به چهار دهه می رسد.

تاریخ رسیدن به مرحله بلوغ اقتصادی در کشورهای مختلف

نام کشور	تاریخ رسیدن به مرحله بلوغ اقتصادی
بریتانیا	1850
آمریکا	1900
فرانسه	1910
آلمان	1910
بلژیک	1920
سوئد	1930
ژاپن	1940
روسیه	1950
کانادا	1950

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

1950

زمانی جامعه وارد مرحله بلوغ اقتصادی می شود که سه تغییر مهم در آن رخ دهد:

- 1. خصلت نیروی کار تغییر کند و نیروهای ماهر نقش اساسی در تولید داشته باشند. مردم زندگی در شهر را به روستا ترجیح دهند و دستمزد واقعی کارگران افزایش یابد.
- 2. خصلت مالکیت تولید تغییر کند و کارفرماهای کاردان و پرکار جای خود را به مدیران لایق و نخبه دهند.
- 3. جامعه از معجزه صنعتی کسل شود و خواهان تغییرات بیشتری شود.

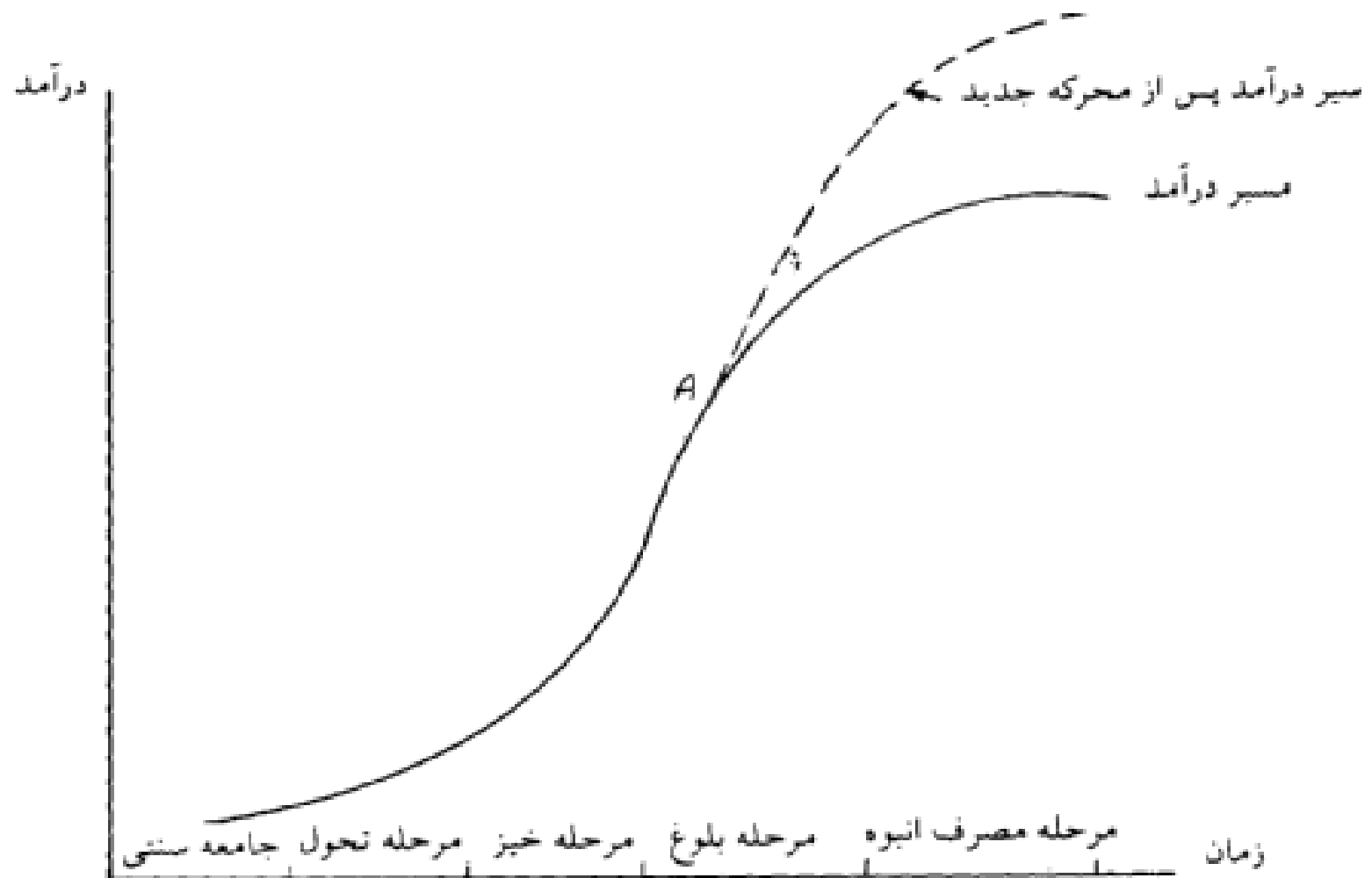
5. مرحله مصرف انبوه

■ در این مرحله درآمد سرانه واقعی، به نقطه ای می رسد که مصرف تعداد زیادی از افراد فراتر از خوراک، پوشاک، مسکن و سایر نیازهای اولیه است.

■ نسبت جمعیت شهر نشین به کل جمعیت افزایش می یابد. نسبت جمعیت شاغل در ادارات یا مشاغل کارخانه ای که نیاز به مهارت خاصی دارند بالا می رود.

انتقادات وارد بر نظریه روستو

- 1. برخی از کشورها از جمله آمریکا، کانادا، زلاند نو و استرالیا از مرحله جامعه سنتی عبور نکرده اند و فاقد چنین مرحله ای بوده اند.
- 2. برخی از کشورها حتی قبل از مرحله بلوغ اقتصادی به سر برده اند.
- 3. انتخاب چند صنعت پیشتر از یک اقتصاد به منزله رشد همه جانبه اقتصاد نیست.
- 4. به طور کلی بین مراحل ذکر شده به لحاظ تاریخی توالی وجود ندارد و هر مرحله دقیقاً پس از طی مرحله قبلی که روستو ذکر کرده اتفاق نیفتاده است.



شکل ۱: سرعت رشد درآمد ملی در مراحل مختلف پنج‌گانه نظریه روستو

پایان نظریہ روستو

Payam Noor University Ebook

Dr.Lashkari

PNueb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....

فصل چہارم ادامہ

تئوری لوئیس

Payam Noor University Ebook

PNUeb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....

طرح درس

- 1- عرضه نامحدود نیروی کار
- 2- بخش سرمایه داری
- 3- بخش معیشتی
- 4- انتقادات وارد بر نظریه لوئیس

Payam Noor University Ebook

PNUeb

هدف کلی

هدف کلی این بخش آن
است که دانشجو یان با
نظریه لوئیس آشنا شوند.

Payam Noor University Ebook

PNUeb

...کتابخانه الکترونیک پیام نور...

هدف‌های رفتاری

- 1- آشنایی با عرضه نامحدود نیروی کار
- 2- آشنایی با بخش سرمایه داری
- 3- آشنایی با بخش معیشتی
- 4- آشنایی با انتقادات وارد بر نظریه لوئیس

Payam Noor University Ebook

PNUeb

مقدمه

لوئیس از اقتصاددانان مکتب کلاسیک است.

نظریه او توسعه اقتصادی با عرضه نامحدود نیروی کار نامیده می شود. او عرضه کار را در سطح دستمزد حداقل معیشت نامحدود می داند.

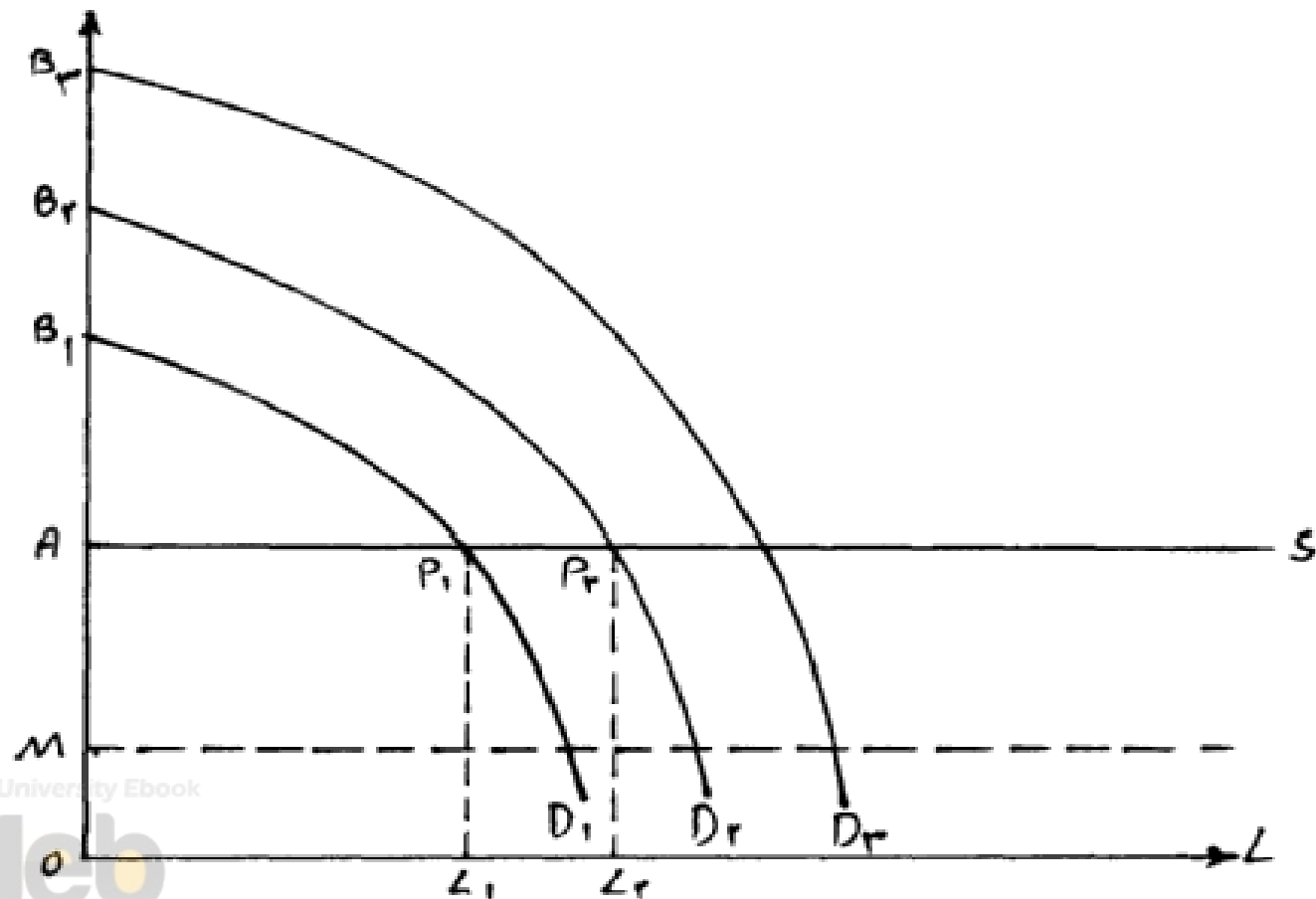
به نظر لوئیس اقتصاد کشورهای
توسعه نیافته شامل دو بخش مجزا
به صورت زیر است:

1. بخش سرمایه داری
2. بخش معیشتی

شرایطی جابه جایی نیروی کار از بخش معیشتی و سرمایه داری

1. نرخ مزد در بخش سرمایه داری از بخش معیشتی باید بیشتر باشد.
2. سرمایه گذاری در بخش صنعتی نسبت به رشد جمعیت زیاد باشد.
3. هزینه های آموزشی در طول زمان ثابت باشد.

عرضه نامحدود نیروی کار



Payam Noor University Ebook

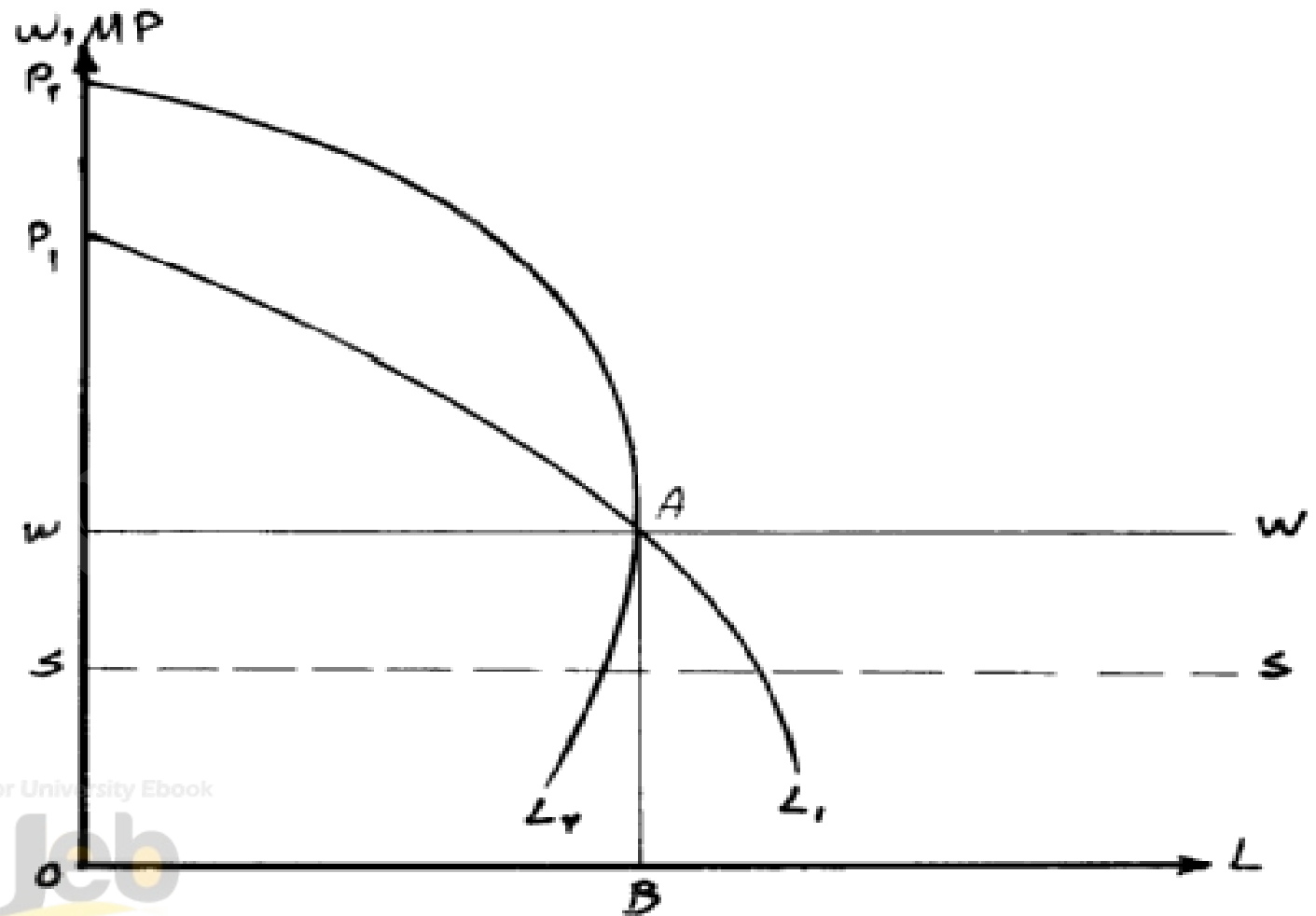
PNU

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

انتقادات وارد بر نظریه لوئیس

1. عدم توجه به مشکلات اجتماعی ناشی از مهاجرت
2. آموزش نیروی کار در کوتاه مدت امکان پذیر نیست.
3. برای بخش معیشتی نقش مهمی در نظر گرفته نشده است.
4. دستمزد تابع عواملی نظیر مهارت کارگران و قدرت اتحادیه های کارگری است.
5. انتقال نیروی کار از بخش سنتی به بخش سرمایه داری صرفاً برای دستمزدهای بیشتر به راحتی صورت نمی گیرد.

انتقال تابع تقاضای نیروی کار بدون تغییر در میزان تقاضای کار



Payam Noor University Ebook

PNUEB

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

پایان نظریہ لوئیس

Payam Noor University Ebook

PNUeb

....کتابخانہ الکترونیک پیام نور....

فصل چہارم ادامہ

تئوری گونار میردال

Payam Noor University Ebook

PNUeb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....

طرح درس

1- اثر بازدارند

2- اثر انتشار

3- نابرابریهای منطقه ای

4- نابرابریهای بین المللی

5- نقش دولت در نظریه میردال

هدف کلی

هدف کلی این بخش آشنایی
دانشجویان با نظریه توسعه
اقتصادی گونار میردال است.

Payam Noor University Ebook

PNUeb

....کتابخانه الکترونیک پیام نور....

هدف‌های رفتاری

- 1- آشنایی با اثر بازدارند
- 2- آشنایی با اثر انتشار
- 3- آشنایی با نابرابری‌های منطقه‌ای
- 4- آشنایی با نابرابری‌های بین‌المللی
- 5- آشنایی با نقش دولت در نظریه‌میردال

مقدمه

گونار میردال اقتصاد دان سوئدی در زمینه توسعه اقتصادی ممالک فقیر تحقیقات بسیار زیادی انجام داده است.

میردال معتقد است کشورهای توسعه نیافته نباید نظریه های سنتی غرب را در کشورهای خود اجرا نمایند بلکه باید با شرایط خود تعدیل و تصحیح نمایند.

Payam Noor University Ebook

PNUeb

به نظر میردال درفرایند توسعه دو نوع اثر به وجود می آید:

1- اثر بازدارند: در کشورهای در حال توسعه
اثر بازدارند نقش اصلی را بازی می کند. اثر
بازدارنده مانع سرایت توسعه اقتصادی کشورهای
پیشرفته به کشورهای عقب مانده است.

2- اثر انتشار: در کشورهای در حال توسعه اثر
انتشار بسیار کم رنگ و ضعیف است.

نابرابریهای منطقه ای و بین المللی

نابرابریهای منطقه ای:

عملکرد اقتصاد باز سرمایه داری به نحوی است که نابرابریهای منطقه ای را گسترش می دهد.

نابرابریهای بین المللی:

نتایج تئوریهای تجارت بین الملل باعث نابرابریهای بین المللی شده است.

Payam Noor University Ebook

PNUeb

نقش دولت در نظریه میردال

میردال نقش دولت را در توسعه اقتصادی بسیار مهم می داند مخصوصاً در زمینه تجارت خارجی او معتقد است بخش خصوصی به شدت سودجو است و دولت باید بخش خارجی اقتصاد را به سمت اهداف ملی هدایت نماید.

Payam Noor University Ebook

PNUeb

بیان

فصل چہارم

Payam Noor University Ebook

PNUeb

....کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....